

DISSERTATIO INAUGURALIS 1792, 5
DE 281
STVDIIS HAMBVRGENSIVM 5
PROMOVENDI COMMERCIA SVA,
TAM IN IVRE PVBLICO QVAM PRIVATO
CONSPICVIS.

QVAM
AVSPICIIIS REGIIS
AVCTORITATE ILLVSTRIS IVRECONSVLTORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
PRO SVMMIS IN VTROQVE IVRE HONORIBVS
RITE OBTINENDIS.

PROPONIT
DIE XXII. SEPTEMBERIS MDCCLXXXII.
IOANNES LVDOVICVS GRIES
HAMBVRGENSIS.

GOTTINGAE,
LITERIS IOANNIS GEORGII ROSENVSCH, ACADEM. TYPOGRAPHI.

INCLYTAE LIBERAE

SACRI ROMANI IMPERII

REIPUBLICAE HAMBURGENSIS

SENATVI

SPLENDIDISSIMO ET AMPLISSIMO

VIRIS

MAGNIFICIS, PERILLVSTIBVS,

CONSVLTISSIMIS, EXCELLENTISSIMIS

PATRIAE PATRIBVS
RELIGIONIS LIBERTATIS ET IVSTITIAE DEFENSORIBVS
VIGILANTISSIMIS

COMMERCIORVM TVTORIBVS BENIGNISSIMIS

MVSARVM PATRONIS OPTIMIS

FACTORIBVS SVIS INDVLGENTISSIMIS

HAECCE STVDIORVM SVORVM
CONAMINA

PIA DEVOTAQVE MENTE

SACRA FACIT

TANTORVM NOMINVM

Cultor obfervantiffimus
AVCTOR.

Confpectus.

Agitur de studiis Hamburgensium, promovendi commercia, conspicuis

I. In iure publico (P. I.); et quidem

I. Externo (Sect. I.)

I. Nonnulla univcrse monentur. (§. 1.)

II. Missis, quae universam hansam concernunt, in iis subsisto, quae Hamburgum separata habet.

A. De privilegiis, ab exteris in favorem commercii paratis, quibus concessa sunt haec:

1. Ius persecutionis piratarum et defensionis Albis. (§. 2.)

2. Exemptiones a teloneis. (§. 3.)

3. Immunitas a iure litoris. (§. 4.)

4. Libertas commercii tempore belli S. R. I. (§. 5.)

5. Ius de non appellando. (§. 6.)

6. Ius monetae. (§. 7.)

7. Ius stapulae. (§. 8.)

8. Ius prohibendi aedificationem alius urbis, intra certum districtum. (§. 9.)

B. De foederibus et conventionibus in favorem commercii initis. (§. 10.)

1. De iis, quibus terrae negotiationi opportunae, partae. (§. 11.)

2. tum, quibus alia iura eidem proficua, parata sunt; initis:

a. Cum civitate Lubecensi et Bremensi. (§. 11.)

b. Cum Francogallis. (§. 12.)

c. Cum Hispania et Lusitania. (§. 13.)

d. Cum Anglis. (§. 14.)

e. Cum Danis et Suecis. (§. 15.)

f. Cum Belgicis aliisque gentibus. (§. 16.)

C. De reipublicae Hamburgensis comprehensione in celebrationibus Europae pacificationibus. (§. 17. 18.)

D. De variis virtutibus, quibus Hamburgenses exterorum benignitatem meruerunt. (§. 19.)

II. In-

II. Interno. (Sect. II.)

I. Partim ratio habetur constitutionis reipublicae Hamburgensis. (§. 20.)

II. Partim iurium regiminis exercitii, et quidem

A. Iuris supremae inspectionis, quod se exeruit in concedendis vel confirmandis hisce institutis, vulgo dictis:

1. Commerzdeputation. (§. 21.)

2. Schonen-Englands-Flanderfahrer Gesellschaft. (§. 22.)

3. Krameramt. (§. 23.)

4. Affecuranzcompagnien. (§. 24.)

5. Banc. (§. 25.)

6. Gesellschaft zur Beförderung der Künste. (§. 26.)

7. Institut der Schlävenlösung. (§. 27.)

B. Regalis jurisdictionis. (§. 28.)

C. Regalis politiae, quae, quoad huius instituti est, administratur:

1. Ab admiralitate. (§. 29.)

2. A deputatione Albis et aliis collegiis. (§. 30.)

D. Regalis vestigalium. (§. 31.)

E. Iuris reformandi. (§. 32.)

F. Iuris legationis et receptionis novorum civium. (§. 33.)

II. In iure privato. (P. II.)

I. De legibus statutorum Hamburgensium corpore comprehensis.

(Sect. I.)

I. Generalia. (§. 34.)

II. Speciatim agitur.

A. De praescriptione. (§. 35.)

B. De libris mercatorum. (§. 36.)

C. De commodato. (§. 37.)

D. De rei vindicatione. (§. 38.)

E. De communione bonorum. (§. 39.)

II. De aliis legibus, hodiernam vim non ex corpore statutorum habentibus (Sect. II.) Latae sunt

I. De cambiis. (§. 40.) II. De re nautica. (§. 41.) III. De concursu. (§. 42.)

PARS

PARS PRIMA.

De studiis Hamburgensium, promovendi commercia sua, in iure publico Hamburgensi conspicuis.

SECTIO PRIMA.

De iis, quae ius publicum Hamburgense externum suppeditat.

§. I.

I. Nonnulla universe monentur.

Poeta celeberrimus ille Romanus, summis vix momentis enumeratis levique tantum digito monstratis, quibus Romae, super totum terrarum orbem caput efferre, datum fuit, exclamat: *tantae molis erat, Romanam condere gentem!* Quo epiphonemate quis est, quin sese, dum primis extrema, ipsisque causis tam mira effecta continua videt, non persuasum, sed perculsum sentiat? Lubentes certe, eundem campum remensuri, ad carceres reducimur. Nec amplius vates, animis semel ex isto impetu temperatis, se praecipitem dat, incipiens potius pleraque ad origines suas revocare, eorum fontes indagare, atque

A

atque ita res Romanas, nil secus quam ad fastigium suum raptas, a tenuibus potius inchoatis lentoque successu auctas, per omnia fatorum ac vicissitudinum intervalla trahere, favente quovis lectore eoque semper intentius ducem suum sequente. Ex quo argumentum ducere licet, animum humanum non tam indocte admirando delectari, quam in causas inquirendo, et singula quaevis, a quibus aliquid magni natum est, inter se comparando et conciliando, ita ut sponte factum videatur. Nostri in primis temporibus, quibus pragmatica quaevis sectamur, ista curiositas in regnorum atque imperiorum historiis exponendis placet. Nec in admiratione nec in invidia sola, si quam florentem hodie rempublicam videmus, subsistimus, sed latius circumspicimus et altius rem repetimus, eo quod, si fieri possit, ipsas causas viresque, quibus inchoata, profligata, perfecta fuit, indicare laboramus. Ne quis tamen ad discussionem talem accedat, cui grave sit, plurima fortunae, praesertim armis et loci temporisque opportunitati tribuere! Rarius enim offendere licet civitatem, quae, infesta quamvis fortuna, solis fere civium suorum togatis virtutibus et optimatum iam in futurum inchoatis consiliis effloruit. Nec tamen fieri potest, quin iis, qui mecum *Hamburgum* sibi patriam gratulantur, exemplum luculentissimum succurrat. Hamburgenses enim, soli semper industriae virtutisque suae relictis, splendorem suum nullis aliis, nisi quae in ipsis hominibus posita sunt, praesidiis quaesivisse mihi videntur. Unum est, quod semper egerunt, et ad quod omnia retulerunt, scilicet ut commerciis promovendis, a quibus solis florem expectandum esse semel intellexerant, quovis modo inservirent. Passim documenta existant. Mihi quidem, qui legum studio teneor, prae caeteris sese offerunt ea, quae a iuribus Hamburgensibus, tam publicis quam privatis,

suppe-

suppeditantur: nec enim dubitare licet, leges, si quid aliud, summam vim ad commercia habere. Operae itaque pretium duxi, in hac dissertatione mea inaugurali ista testimonia, in universo iure Hamburgensi obvia, in unum colligere, eorumque indicem dare.

Divisum est opus in duas partes: prima iuribus *publicis*, separatis rursus *externis* ab *internis*, altera *privatis* absolvitur. Vastus est campus, in quem quo minus liberius atque solutius exspatiari possim, impediunt cum temporis viriumque angustiae, tum ipsum hujus speciminis consilium. Primas lineas ducere sufficiat, reliquis futuro otio repositis.

Verfatur in simili argumento in dissertatione inaugurali *Antonius Didericus Gütshaw*, quam nuper *de studiis Lubecensium promovendi commercia, inprimis nomothesiae auxilio* (Goettingae 1788. 4.) non sine multo iudicio et ingenii acumine scripsit, ad quam saepe lectores remittam, ferente ita rerum Hamburgensium cum Lubecensibus similitudine. In iis praesertim, quae univérse Hanseaticum corpus concernunt, doctissimus *Gütshaw* mihi otium fecit. Haec, quia ad utramque civitatem eodem iure modoque pertinent, praetermissi. Nec fieri potuit, quin ipsa rerum cognatio mihi Eundem et aliis locis ducem fecerit. Eum tamen deserui in ipso opere disponendo, finibusque argumento nostro communi scribendis. Manca enim sunt ea, quae ad studia Lubecensium circa commercia apud externos probanda in medium tulit: tum vero de iis, quae ex iure publico interno, inprimis ex iurium regiminis recto usu promenda erant, non sane in ultimis ponenda, altum silentium. Mihi quidem alicuius momenti esse visum est, totum argumenti ambitum delineare; et facile ab aequis lectoribus, quod multos,

ros locos, quos indicavi, vacuos, vel certe admodum locupletandos reliqui, veniam spero.

§. 2.

II. *Missis, quae universam Hansam concernunt, in iis subsisto, quae Hamburgum separata et peculiaria habet.*

A. *De privilegiis, ab exteris in favorem commercii paratis.*

I. *De iure persecutionis piratarum et defensionis Albis.*

Medio aevo, praesertim saeculo decimo tertio et decimo quarto tranquillitas publica, speciatim securitas commercii, summum detrimentum ex insidiis et iniuriis piratarum capiebant. Saluti Germaniae tamen satis consultum putabant imperatores Germanici, aequum certe existimantes, „ut iniqui bonorum pacem et quietem turbantes debita ultionis gladio feriantur,“ si patriae tutelam iis gentibus, quarum sedes in maritimis oris positaerant, demandarent, quippe quarum prae ceteris multum interesse debebat, ne praedonum hostiles conatus succederent. Nec dubium esse potuit, qualem provinciam Hamburgensibus assignarent. Carolus quartus ideo iam anno 1359 in peculiari privilegio ipsis dedit jus, „piratas et spoliatores perquirendi et capiendi, et secundum sacras leges debita poena damnandi cum receptatoribus et defensoribus eorundem“ a). Quam libertatem multis modis amplificavit anno 1468 Fridericus tertius, hisce verbis utens: „Wir befehlen, heissen, vergönnen, erlauben, und begiftigen, das sie (die Hamburger) hinfür alle und jeglich Mörder, Dieb, Diebinne, Rauber, muthwilliger Bescheidiger und ander Uebelthäter — allenthalben in allen Fürstenthumen, Graffschaften, Herrlichkeiten, Gebieten, Vogteyen, Landen, Gerichten, Strafsen, und Wassern, auch auf dem Elbstrohme und andern Strömen und der See — suchen,

a) Apud LÜNIG im Reichs Archiv. P. spec. Cont. IV. T. I. pag. 938.

„ehen, angreifen, fahen, aufhalten, straffen, richten, schlagen, ob
 „das Noth würdet, oder in ihre Stadt führen, sie fragen, und als-
 „dann, wie sie die Verhandlung erfinden, über sie urtheilen und
 „büßen sollen und mügen, — — von allermänniglich ungehin-
 „dert — — gleicher Weise und in aller Mafse, als ob Wir sel-
 „ber solche Missethäter und übelthätige Leute suchten, fiengen,
 „angriffen, erlangten, schlugen, oder anders mit ihm thäten“. *b)*
 Anno 1541 Carolus quintus istam venationem una cum ceteris iuribus
 et immunitatibus, a maioribus tam in mari quam in continenti impe-
 tratis, generaliter confirmavit *c)*. Eadem reiteravit Ferdinandus se-
 cundus anno 1628, simul laudans Hamburgensium studia, Albiam a
 piratis liberandi et commercia praestandi secura *d)*.

§. 3.

2. *Aliis privilegiis conceduntur variae exemptiones a teloneis.*

Quanquam nec humile illud quasi summum in latrones atque
 fures imperium, ex ipsa potius caesarea maiestate haustum, nec ad
 mercaturam promovendam nullius omnino frugis putandum est: tamen
 non negaverim, lautiorum atque festiviorum speciem ea prae se ferre
 privilegia, quibus immunitate a variis teloneis Hamburgenses donati
 sunt, ad suas classes iam revocanda.

Alia sunt *imperatorum* sacri Romani imperii. Antiquissimum
 huius generis privilegium est Friderici primi anni 1189, quo “ad pe-
 „titionem comitis Adolphi de Schouwenborch concedit et donat civibus
 „suis in Hamborch degentibus, ut una cum navibus suis et mercandi-
 „suis

b) LÜNIG I. c. pag. 952.

c) LÜNIG I. c. pag. 988.

d) LÜNIG I. c. pag. 1121.

„fuis ac hominibus de mare usque ad praedictam civitatem liberi sint ab „omni teloneo et ungeld, exactione veniendi et redeundi, — et in „omni districtu — domini comitis ipsos burgenses liberos facit de teloneo et omnis ungeldi exactione” e). Hoc privilegium debetur Adolpho, comiti Holfatiae, deprecanti caesarem pro Hamburgensibus, in grati animi significationem pro eorum liberalitate, qua gavifus erat in expeditionibus cum laudato imperatore in Palaestinam susceptis. Eiusdem fere tenoris sunt ea, quae Ferdinandus secundus anno 1628 promisit hisce verbis: “Wir meynen, setzen und wollen, — dasz hinfüro weder von Uns oder unsern Nachkommen ganz kein Zoll — von Hamburg ab bis in die See jemanden ferner erlaubt oder verstatet werden solle; dann da einer oder der Ander inkünftig einig Privilegium deme zugegen erhalten oder erlangen würde, solches diesem nicht hinderlich, sondern dasselbe ganz kraftlos und von Unwürden seyn solle” f).

Alia sunt *regum Daniae*. Ex clausula, transactioni cum Waldemaro, rege Daniae, a. 1255 inita, adjecta; plena per omnem Daniam commerciorum libertas conceditur. Sed aliis occasionibus reges Danici olim summas molestias commerciis Hamburgensibus crearunt: huius loci inprimis sunt eae, quae, ex teloneo, a Christiano quarto anno 1620 Glückstadii instituto, natae, rebus nostris summo dispendio, quin ipsi exitio fuissent, nisi anno 1645, rege Suecico cogente, omnia in pristinam libertatem restituta essent. Ad hanc exemptionem a teloneis refero quoque articulum decimum transactionis Gottorpiensis, a. 1768. qui ita sancit: “Ihro Königliche Maiestat zu Dänemark-Nor-

wegen

e) LÜNIG l. c. pag. 921.

f) LÜNIG l. c. pag. 1122.

„wegen wollen die Stadt Hamburg in den wirklichen Besitz der ihr
 „zugeflandnen Zoll - Schiffs - Navigations - und Handelsfreiheiten im
 „Oresund und in Norwegen setzen“ g).

Nec praetermittenda est concessio *Alberti, ducis Saxoniae*, a. 1250
 dans immunitatem a teloneis Leoburgi et Eslingae institutis, repetita
 a Ioanne primo et Alberto secundo h).

Iam quidem privilegio *Friderici primi* a. 1189 omnia telonea in-
 de ab Albis ostio usque ad Hamburgum interdicta erant. Sed specia-
 liter adhuc consules Hamburgenses, ut eo securiores essent ab Albis
 latere sinistro, illud privilegium caesareum ab *Hildeboldo, archiepisco-
 po Bremensi*, a. 1267 agnoscendum atque totidem verbis reiterandum
 curarunt i). Accesserunt urbs Stada in peculiaribus pactis, et postea,
 episcopatu Bremensi Suecicae potestati cesso, rex Sueciae in recessu
 a. 1691.

Simili modo *Adolphus, comes Holsatiae*, privilegium *Friderici
 primi* laudatum a. 1190 confirmavit idque perenniter conservandum
 declaravit; quo firmior facta est libertas Hamburgensium ab altero flu-
 minis latere. Huius confirmationis mentem eludere studuit initio sae-
 culi decimi tertii *Henricus primus, comes*, non contrarium esse privi-
 legiis, a maioribus datis, ratus, ad ipsam civitatem Hamburgensem te-
 loneum constituere, a quo, praeter dictae urbis cives, nemo liber es-
 set. Senatus vero diu resistit, arbitratus, extraneos vitaturos loca ve-
 stigalibus onerata, et hoc ipsum commerciorum flori perniciosum fore.

g) Transactio legitur in *Viri Perillustris, quondam Protosyndici Ham-
 burgensis* meritissimi, *KLEFERER, Sammlung der hamburg. Gesetze und
 Verfassungen. P. IX. p. 370.*

h) In *LAMBECCI orig. Hamb. T. II. p. 119. 208.*

i) *LÜNIG l. c. pag. 928.*

re. Multis in utramque partem disputatis, ita res composita est, ut litigiosum vectigal quidem staret, sed ita, ut respublica Hamburgensis ipsa ex eius redditibus partem certam caperet; quod vectigal vero 1768 integrum ad nostrates pervenit.

§. 4.

3. *Aliis privilegiis liberari sunt Hamburgenses a iure naufragii.*

Inter omnia, quae in peregrinorum odium olim inventa atque statuta sunt, eminet ius naufragii, quo licebat, quae litori adpellebantur, occupare, nautasque, vix ex ira maris sospites, expilare et libertate privare. Nil diu valuit contra hunc inhumanum morem paparum et imperatorum Germanorum iterata prohibitio, nec prius cum totum extirpatum reperimus, quam gentes intellexerunt, nullam profus ad suam salutem alieno adiumento carere posse, atque uni vinculo totius Europae prosperitatem atque incolumitatem innoxam implicitamque esse: unde faustissima humanitati auspicia! Nec tamen mirum, Hamburgenses ea antevertere studuisse, tam pactis et privilegiis, a barbaris quaesitis, sibi prospiciendo, quam exempla in sublevanda naufragorum miseria exteris ad imitationem proponendo; quippe quia nihil, quod damnosius atque funestius negotiationi sit, cogitari potest, quam ipsi infesto Neptuno addita per pravos homines pericula et dispendia.

Hujus loci sunt privilegia eminentiora, quibus Hamburgenses commercia sua ab isto barbaro iure libera praeflitterunt.

Regum Daniae sunt haec: Abelis a. 1250, Erici septimi a. 1282, Waldemari tertii a. 1365, Christiani primi a. 1462, Frederici primi a. 1524, Christiani tertii a. 1538, Christiani quarti a. 1603.

Suero.

Suecorum et Norvegiarum sunt quatuor: Byrgeri, ducis Sueciae, a. 1261, Magni secundi, regis Sueciae, a. 1361, Alberti, regis Sueciae, a. 1568, Haquini sexti, regis Norvegiae, a. 1361.

Imperatorum Germanicorum sunt haec: Caroli quarti, a. 1359, Sigismundi, a. 1415, Friderici secundi, a. 1482, Maximiliani secundi, a. 1566, Rudolphi secundi, a. 1577, Matthiae, a. 1613.

Bremensum sunt duo: unum Henrici secundi, archiepiscopi Bremensis, a. 1474, alterum Christophori, administratoris episcopatus Bremensis, a. 1516.

Ducum Angariae et Westphaliae est Ioannis secundi et Alberti secundi, a. 1299.

Ducum Saxoniae sunt haec: Erici et Alberti, a. 1357, Erici quarti, a. 1400.

Agmen claudat privilegium Henrici, ducis *Schlesvicensis*, a. 1366 k).

§. 5.

4. *Aliis privilegiis libertati commercii tempore belli sacri Romani imperii prospicitur.*

Hodie quidem, in humanitatis laudem, commercia a belli calamitatibus passim eximi videmus. Sed Germania nostra in antiquo suo rigore sublitit: certe nulla lex unquam lata est, quae liberam totius imperii, ad arma vocati, negotiationem pronunciat; imo eo durius patria nostra processit, ut ne quidem singulis statibus licere vellet, in communi Marte mercaturae privatam securitatem ab hostibus sibi procu-

k) Plurima horum documentorum exstant in commentatione viri perillustri, de republica patria insigniter meriti, Iacobi SCHUBACK, de iure litoris; alia in WILLEBRANDT Hanseat. Chronik.

procurare. Quonam enim alio consilio literae avocatoriae atque dehortatoriae a caesare emittuntur? Demus, ipsi sacri Romani imperii formulae convenire, idem bellum et easdem tam clades quam victorias universis ac singulis statibus esse, nefasque habendum, a re Germaniae communi abstinere, vel a neutris partibus stare; demus porro, nec in hostem imperii privatum clementiae arbitrium singulis statibus tribuendum: tamen nihil plane impedire deberet, quominus in favore, ex hostium moderatione sibi conciliando, diversa forte status fruuntur, singulis sibi mitiorem belli conditionem prae ceteris stipulari studentibus. Cuinam ergo non mirum videtur, commercia cum hostibus sacri Romani imperii, licet hi in eorum continuationem consentiant, legibus prohiberi, nisi quis sibi persuadeat, mercaturam a Germanis non tam in suam utilitatem, quam in benignitatem erga externos exerceri! Certe reprehenderes principem aliquem, qui civibus suis interdiceret, vastationes atque direptiones ab hostibus redimere.

Respublica Hamburgensis frustra preces atque sollicitationes effudit, ut libertati commerciorum suorum tempore belli in lege aliqua imperii prospiceretur; nil nisi dispensationes, quotiescunque bellum ingrueret, impetrare potuit. Leopoldus primus sub initio belli, cum Francogallis gesti, dispensationis modo declarabat, se non solum commercia trium civitatum, Lubecae, Hamburgi et Bremae, haud impediturum, sed ea etiam intercedendo per legatos suos apud Anglos et Belgas promoturum. Novum paulo post per electionem regis Poloniae 1734 ortum bellum, inter imperium et reges Galliae, ulteriori petito dictarum civitatum ansam dabat: supplices adibant imperatorem d. 15. Martii, statusque imperii, Ratibonae congregatos, d. 4. Junii petentes, ut a mandatis avocatoriiis immunes essent, quippe quibus
omnia

omnia commoda, novissime per tractatum, de commerciis cum Francogallis initum, parata, peritura essent. Praeterea adhuc allegabant, nullam ex causis adesse, ex quibus alias prohiberentur cum hoste commercia; porro tale interdictum non tam in hostium quam in ipsius patriae detrimentum vergere, idque prae ceteris certo exitio fore civitatibus maritimis, quae sola negotiatione floreat, omnique classis armatae praesidio ad tuenda et defendenda commercia destituantur. Nec profus frustraneae fuerunt haec preces *l)*, ad quas Carolus sextus, imperator immortalis memoriae, mense Iunii ita per legatum suum senatui Hamburgensi clementissime respondit: „Welchergestalten Al-
„erhöchstdieselben die Nothwendigkeit einfähen, ein solch freyes
„und unschädliches commercium wegen des Krieges connivendo zu
„gestatten, mithin zu dessen Behuf, von Publicir- und Affigirung der
„Avocatorien und übrigen ins Reich ergangnen Verordnungen zu
„dispensiren schlüssig geworden wären” *m)*. Nec ergo hac vice plus quam dispensatio impetrari poterat. Alia occasio, qua id, quod a gratia caesarea hucusque profectum erat, in perpetuum sanctione legali munitum nanciscerentur nostrates, expectanda erat: quae nec diu post suppeditabatur a. 1742 per novae capitulationis caesareae condendae negotium. Sed omnis laboris tunc impensu fructus ad haec verba artic. VII. paragr. 2 redit: „Wollen wir auch, wie die Hand-
„lung treibenden Städte überhaupt, also insonderheit die vor andern
„zum gemeinen Besten zur See trafiquirenden Städte, Lübeck, Bre-
„men

l) Exstant in der Europ. Staatskanzley. T. LXIV. p. 486-519.

m) Haec verba excerpta sunt ex propositione senatus in conventu cum civibus, a. 1734. d. 10. Iun. habito, quae ex parte legitur apud KLE-
CKER. P. IX. p. 240.

„men und Hamburg, bey ihrer Schiffarth und Handlung dem In-
 „strumento pacis gemäß erhalten und kräftig schützen“. Cujus passus
 generali sanctione, repetita in capitulationibus Francisci primi, Iosephi
 secundi, Leopoldi secundi et Francisci secundi, a multis dubitatur, an
 comprehensum sit ius speciale, libera commercia tempore belli imperii
 cum hostibus continuandi *n*). Ipsae certe civitates, illustratione aliqua
 illam dispositionem egere, satis manifesta fide declararunt, quod sub-
 inde, emendatione capitulationis occasionem dante, clarioribus ver-
 bis rei mentionem fieri, cupiverunt. Novissime adhuc in congressu
 electionis Leopoldi secundi collegium sacri Romani imperii civitatense
 in literis, ad Moguntinum missis, ad art. VII. par. 2. haec monuisse
 legimus: „Zum Behuf der Handlung treibenden Städte ist zwar in be-
 „sagtem Artikel die preiswürdigste Vorsehung enthalten; da aber sol-
 „che auf den unglücklichen Fall eines entstehenden Reichskrieges sich
 „nicht erstreckt, so wird man daher um den fernern Beysatz zu bit-
 „ten, veranlaßt: — Dafs bey entstehendem Reichskriege kein dem
 „ganzen heiligen Römischen Reich, und insonderheit den Handlung
 „treibenden Städten, in specie den Reichs- und Hansestädten, Lübeck
 „Bremen und Hamburg, sehr nachtheilig und schädliches General-
 „verbot der Schiffarth und Handlung nach den feindlich erklärten Lan-
 „den in den kaiserlichen Avocatoriis geschehen, sondern vielmehr die
 „ungehinderte Fortsetzung eines unschädlichen Land- und See Commer-
 „cii mit den feindlich erklärten Landen auch während dem Kriege,
 „frey und ungehindert gelassen, mithin das Verbot blos auf die Con-
 „trebandewaren beschränkt, und unter dieser Benennung nur Waffen,
 „und

n) Notissimae sunt de hac re contentiones Virorum celeberrimorum,
 MOSER et SURLAND.

„und folche Sachen, und Fabricate, die zur Fortsetzung des Krieges „unmittelbar angewandt werden, verstanden werden mögen“ o), Sed frustra! Nam paragrapha secunda nil profus mutatum, nec omnino illius petiti ratio habita esse videtur, nisi forte huc trahere velis verba, paragraphae primae ejusdem articuli de novo addita, quibus eligendus obligabatur: „ein ausführliches Reichs-Gutachten auch dar- „über zu erfodern, wie zur möglichsten Verbesserung der zu Wasser „und zu Lände zum Wohl des Reichs, der Stände und Unterthanen „bestens zu befördernden Commerciën des Reichs durch gemeinsame „den Verhältnißen Deutschlands allenthalben angemessene Maafsregeln „zu gelangen sey“. In consiliis enim, ad adiuvanda imperii commercia capiendis, non ultimum videri potest id, ut civitatum precibus, ad expressam de libertate commerciorum suorum tempore belli scribendam legem imperi directis, plenissime satisfiat.

Verum enim vero, ut dicam, quod res est, *Hamburgum et Lubecam* interpretationis, circa locum capitulationis caesareae versantis, nec non dispensationis et ad futurum solatium remissae spei auxilio facile carere possunt, ex quo peculiaribus privilegiis, saepius dictam libertatem largientibus, a caesaribus elementissimis donatae sunt. Privilegium Lubecense incidit in d. 16. Februarii a. 1766, Hamburgense vero in d. 23. Dec. a. 1746, cujus verba sunt haec: „Wie wir denn „auch gnädigst versichern, das die Stadt bey einem erfolgenden „Reichskriege die freye Schifffarth und Handlung aller Orten, auch
in

o) Im Protocolle des Kurfürstl. hohen Wahlconvents zu Frankfurt im J. 1790 p. 135.

„in des Feindes Landen wirklich genießen und mit Affigirung der „Avocatorien verschont bleiben solle. Wobey jedoch die contrebanden Waaren ausgenommen sind“ p).

§. 6.

5. *Huc etiam pertinent privilegia de non appellando.*

Summi ponderis ad promovenda commercia sunt ea, quibus circuitus atque ambages in litibus dirimendis tolluntur. Id reputantes simulque verentes Hamburgenses, ne exteri metu difficultium et impeditarum litium, quibus fora Germaniae scatent, a negotiationibus deterreantur, omnem moverunt lapidem, tam ut in iudiciis suis quaelibet litium compendia facerent, quam ut aditum ad suprema imperii tribunalia ipsis praeccluderent. Huic scopo privilegia de non appellando inserviunt. Carolus quintus largitus est patriae meae a. 1554 tale privilegium, quo lites, aestimationem quingentorum solidorum haud excedentes, a suprema imperii instantia arcentur. Amplificatum est a. 1634 per Ferdinandum secundum, partim summam appellabilem ad septingentos solidos extendendo, partim plane integrum aliquod causarum genus, citra omnem respectum ad summam, ab appellatione eximendo. Pertinent huc primum debita liquida, quae per publica, manifesta, vera documenta, per chirographa, per leges, pacta et cambia in continenti probari possunt; deinde causae aedificiorum civitatis, et iniuriarum, tam realium, quam verbalium; denique causae omnes ac singulae ad mercaturam et cambia spectantes q).

p) KLEFEKER P. VI. p. 237.

q) Utrumque privilegium reperitur apud LÜNIG. c. I. pag. 996 et 1127.

§. 7.

6. *Item privilegia circa ius monetae.*

Iam ad ius monetae progredior, quod Hamburgum ex privilegiis caesareis in summum commercii favorem a perantiquis inde temporibus exercuit et ad hanc diem exercet. Quo iure quidem haud omnes status imperii gaudent: non enim continetur in superioritate territoriali: plerique tamen olim ab imperatoribus id obtinuerunt, cum adhuc ipsius concessio, secus ac hodie, a sola gratia caesarea, citra omnem electorum consensum, circuli que, cuius interest, conscientiam, pendebat. Hamburgum primam huius generis concessionem jam saeculo duodecimo nanciscebatur. In privilegio enim jam supra laudato Friderici primi a. 1189 civitati conceditur: "loca opportuna definire, ubi quilibet argentum cambire possit, et examinare denarios monetariorum in puritate et pondere." Anno 1525 integrum monetae ius ad civitatem pervenit ex cessione Gerardi, Ioannis et Adolphi, comitum Holsatiae, qui cum pleno consensu et beneplacito heredum et maturo consilio vasallorum vendiderunt et liberaliter resignaverunt consulis et civibus in Hamborch monetam cum omnibus iuribus, proventibus, utilitatibus et pertinentiis r). Saeculo sequenti a Sigismundo, Alberto secundo et Friderico tertio hoc regale, monetas aureas et argenteas cudendi, confirmatum et ad omne tempus Hamburgensibus attributum est. Hoc iure monetandi Hamburgenses ex isto tempore sine ullo impedimento usi sunt, et laudem inde sibi paraverunt, quod nunquam in detrimentum commercii Germanici privilegio suo abusi sunt, imo quod per monetam suam commercia promoverunt et praecipis imperatoris et comitorum quam religiosissime morem gesserunt.

Testi-

r) Vid. diploma cessionis apud KLEFFERER P. XII. p. 247.

Testimonium insigne huius gloriae est privilegium Christiani primi, regis Daniae, qui ordinibus provincialibus Holfaticis, comitem Holfatiae ipsum eligentibus, promisit, se et successores omnes in ducatibus Slesvici et Holfatiae nullam aliam monetam permissuros esse, nisi Hamburgi et Lubecae usitatam. Et sic quoque nostrates inter omnes monetarum turbas, saeculis sequentibus natas, priscam hanc laudem conservarunt, imo eam multis modis auxerunt, tam variis constitutionibus, de patria moneta promulgatis, quam iusta pecuniae, ab exteris ad nos allatae, aestimatione.

§. 8.

7. De privilegio iuris stapulae.

Resiat adhuc ex privilegiis Hamburgensibus ius stapulae, cuius originum ultimarum apud maiores vix exstat memoria. Eius ambitum, ab antiquissimis temporibus usu et observantia definitum, et a natura quasi, cum urbis situ, tum fluminis et maris opportunitate indultum, postea a. 1417 Sigismundus imperator, in commodum commercii et navigationis ducatus Luneburgici circumscribere studuit ^s). Fridericus tertius antiquum illud civitatis ius iterata vice confirmavit, inprimis vero privilegio a. 1482, quo declaratur: „daz dieselbe von „Hamburg — in ewige Zeit bey den — hergebrachten Freyheiten und „Gewohnheiten bleiben, und darüber einig Korn — durch niemand „für die gemeldte Stadt Hamburg auf der Elbe nicht sūrgeführt, sondern daz alles in derselben Stadt Hamburg, wie von Alters herkommen ist, abgelegt, verkauft, und verhandelt werden solle, von al- „termänniglich unverhindert“ ^t). Per aliud ejusdem anni privilegium

^s) Cf. RETHMEYER Braunschweig-Lüneburgische Chronik. T. II. p. 1364.

^t) Privilegium legitur in MOSER reichsstädtischem Handbuch. T. I. p. 857. item ap. LÜNIG c. l. p. 955.

imperator omnes libertates, aliis iam concessas, vel olim concedendas, quibus huic stapulae iuri Hamburgensium quid detrahi possit, irritas esse iussit *u)*; quin eodem diplomate aliud privilegium, paulo ante a se ipso in laesionem Hamburgensium comitibus de Barby datum, nullum pronunciavit. Diutissime deinceps hoc ius, nemini alii in vicinitate Albis praeter Magdeburgum, competens, inconvulsam atque incolumem Hamburgensibus stetit, quicquid etiam aliae civitates, in specie Luneburgensis, Stadenfis et Buxtehudenfis in adversum in tribunalibus imperii medio saeculo decimo sexto disputaverint, donec, rebus multum de mutatis, pactis, transactionibus et variatis de commerciorum natura ac indole iudiciis, omninoque libertatis negotiatoriae emolumentis iustus aestimatis, eo res perducta est, ut hodie civitas nostra, stapulandi necessitatem haud amplius sibi conducere rata, ex antiqua coactione nihil reliqui esse vellet.

§. 9.

8. *Agmen claudie privilegium, quo intra cerium districtum aliam urbem aedificare prohibetur est.*

Acerba est quidem recordatio celebratissimorum verborum in privilegio Frederici primi a. 1189, supra iam citato, ita sonantium: „conferimus libertatem, quod nemo aedificet aliquod castrum penes eorum civitatem circumquaque ad duo miliaria,” et totidem literis repetitorum in privilegio Adolphi, comitis Holfatiae et Schaumburgi, a. 1190. Simul tamen admixta est ipsi memoriae dulcedo aliqua, ex contemplatione tot in perniciem quidem patriae excogitatorum, sed in ventos effusorum conatum proficiscens. Exemplo hoc, populares, animum erigamus, nosque invicem hortemur et moneamus, maiorum

u) LÜNING. c. I. p. 955.

rum virtutem atque industriam nullis tentationibus imparem fuisse. Agite et nos futuris contentionibus accingamus, resque nostras ita geramus, ut illam laudem intactam et illibatam ad nepotes propagemus!

§. 10.

B. De foederibus et conventionibus, in favorem commercii iniris,
et quidem

I. iis, quibus terrae, negotiationi opportunae, parvae.

Facile est ad intelligendum, in tanta commerciorum cura Hamburgenses praeter privilegiorum aviditatem ulterius aliquid ausos esse. In promptu est non parvus numerus foederum et conventionum, cum exteris eodem consilio initarum. Et quidem eas in duas classes, misis ceterum aliis, quas, non tam ad Hamburgum, quam ad universam hanſam pertinentes, doctissimus GÜTSCHOW exactissima cura enumeravit, dispescere licet: aliis terrae, negotiationi opportunae, adquisitae sunt, aliis alia iura, negotiationi proficua, ab Hamburgensibus summa cura parva sunt.

Quod ad primam classem attinet, principem locum sibi vindicant transactiones et conventiones inter senatum Hamburgensem et duces Saxoniae et nobiles de Lappen, factae de cedenda praefectura *Ritzbüttel*, quae situs opportunitate, portus Cuxhavenſis commoditate et securitate, et signis in altum mare datis, multum adiumenti commerciis Hamburgensibus tulit. Praefectura explet fere milliare quadratum, in quo tres parochiae, comprehedentes castrum, duo oppidula et septemdecim vicos. Continua est ditioni Wurſatensi et Hadelensi versus meridiem, et Saxoniae inferioris, qua ad occasum vergit, ultimis oris praetenſa.

Primum

Primum vestigium huius acquisitionis reperire licet in occupatione novi operis (des neuen Werks), tunc adhuc solitudinis prorsus incultae, quae ideo consulta, imo necessaria Hamburgensibus videri debebat, ut in ea turrem altissimam exstruerent, quae navibus tam exeuntibus quam redeuntibus ducis instar et custodis esset. Sed occupationem hanc praeverant innumerae ad avertendas iniurias et violentias preces, nec unquam minus bonis verbis parum erat. Plurimum firmitatis mox huic acquisitioni conciliabatur, tam privilegio papali a. 1296, quam transactione a. 1299 cum ducibus Saxoniae, cui posteriori ipsi terrae Hadelensis inhabitatores adstipulabantur. Ditionem, quae sub appellatione praefecturae Ritzebüttel hodie occurrit, tunc adhuc tenebant nobiles de Lappen, qui utramque suam parochiam Wohlde et Groden a. 1572 senatui Hamburgensi pro 240 marcis oppignorabant ad duos annos sub clausula commissoria, unaque ad idem temporis spatium senatoribus Hamburgensibus liberum ipsius castri eiusdem nominis usum concedebant. Convento biennio sine relictione transacto, ideoque pignore pro commisso declarato, Ericus quidem, dux Saxo-Lauenburgicus, conspirantibus ipsis nobilibus de Lappen, negotia facessere denegando consensum in alienationem et obligationem vasallorum studebat. Sed iam a. 1382 transactio ad tres annos cum dicto duce inibat. Mox tamen novae discordiae ex iniustus conatibus nobilium de Lappen, turbandi Hamburgenses in possessione castri, exoriebantur, finientes a. 1393 in victricis per arma Hamburgensia totius litigiosae terrae occupatione. Nova ex iure belli quaesita iusta causa, mox ita transigebatur, ut victores a nobilibus victis omnem futuram contradictionem 2000 marcis redimerent: cui pacto a. 1400 Ericus, dux Saxoniae, accedebat. Ex quo tempore Hamburgenses istam ditionem

nem quiete possederunt, frustra ad eam recuperandam a. 1630 a Francisco Iulio, duce Saxoniae, agitatis consiliis et ad consilium imperii aulicum latis querimoniis.

Nec sicco pede hac occasione praeterirem possessionem *partis cuiusdam Frisiae et urbis Embdenae*, per aliquod tempus ab Hamburgensibus, sausta quaevis inde commerciis suis ominantibus, continuatam, si perennior atque constantior fuisset v).

§. II.

2. De iis conventionibus, quibus alia iura, negotiatiōni proficua, parta.
Eas Hamburgenses interunt

a. cum civitatibus Lubecensi et Bremensi.

Quoad exteros exstant alia adhuc inter eos et Hamburgenses inita pacta, quibus hi haud minus, quamvis diversa via, navigationi et commerciis prospexerunt. Ex ipsa pacificationum Europae novissimarum historia discimus, quam exiguum pretium novae alicuius terrae acquisitioni habendum sit, si eam cum iure aliquo, ad opes et negotiationes augendas concessio, compares. Nec id Hamburgenses fugit: curta enim series fuit conventionum, quibus novae terrae partae: contra magna est ubertas earum, quibus alia iura nostrates sibi paraverunt.

In mentem statim venit pactum, quo Hamburgum foederi hanseatico accessit. Uti enim omnino hoc pactum minime extra limites, huc dissertationi supra scriptos, situm est (quum quilibet ex societate aliqua, si eum ut separatam personam consideramus, ipsi societati obligari possit: nec ego quidem alium respectum excludere volui, quam quo socius et societas a se invicem haud separantur): ita etiam multum ad

v) Fulse de hac re vir consultissimus, I. A. AMSINCK in *historiae Hamburgensis parvicula ex numo rarissimo illustrata.*

nostrum argumentum valet. Innumera fuerunt sequentibus saeculis commoda, quae ex ista confociatione et virium consiliorumque communione, ad res Hamburgensium augendas promanarunt.

Ex hoc pacto facilis via patet, alio rei adhuc respectu sociorum, hancsam constituentium, habito, ad arctissima vincula, quibus Hamburgensis respublica cum fororibus suis, *Lubecensi* et *Bremensi*, coniuncta est, ad hanc usque diem adhuc salva. Notatu dignissimum est pactum Hamburgensium cum Lubecensibus a. 1241, quo constitutum, ut Hamburgenses publicas vias inter Travam et urbem a praedonibus, et Albim ab eadem urbe inde usque ad oceanum a piratis defenderent, ut Lubecenses vero dimidiam partem sumtuum; in hunc finem faciendorum, solverent; porro ut utraque respublica communia salutis suae promovendae consilia caperet; deinde ut coniunctis viribus se invicem tuerentur, et libertatis et privilegiorum mutui custodes defensoresque essent. Quod pactum, a pluribus historiae patriae gnaris cultoribus initium hancsam putatum *), utrique civitati tam proficuum visum est, ut subinde variis occasionibus magis magisque firmaretur. Anno 1259 simile foedus initum est cum civitate Bremensi, ad mutua amicitiam, securitatis praestationem fidemque directum. Insignes tulit fructus hoc salutis mutuae studium; nec ulla ex laudatis civitatibus immemor unquam fuisse videtur multorum bonorum, ex sororia affectione perceptorum. Quo etiam effectum est, ut ex foedere hanseatico ista sodalitas vel hodie adhuc superstes esset. De novo se univit

a.
*) Dubia contra haec foederis primordia mota vid. in viri celeberrimi DREYER specimine iuris publici Lubecensis. p. 18. 19. Cf. KLEPKER P. VI. p. 254. et SCHÜTZE in der Geschichte von Hamburg. P. II. p. 215.

a. 1630 ad reciprocam fidem, concordiam, defensionem, ut hac unione antiquam hanſam reſuscitatam dixeris. Utinam et in poſterum tam bene fortunatae iſtae civitates ſecum conveniant! Utinam coniuſtis ſtudiis ſemper ſalutem commerciorum promoveant! Utinam et ipſae opibus magis in dies creſcant, et meritum laboris atque ingenii praemiis ornentur et cumulentur; ut et in poſterum exemplis probare poſſint, quam ſapienter divitiis uti didicerint, non in ambitionem et vanam ſplendoris externi oſtentionem eas profundendo, ſed illas in patriae internam felicitatem, incolumitatem, tranquillitatem caſte et religioſe adhibendo. Quis eſt, qui, ſive humanitati toti, ſive in primis Germaniae, ſive alicui ex dictis civitatibus prae ceteris bene cupiat, iſta vota ſua facere recuſet?

§. 12.

b) *cum Francogallis.*

Ab his proximi eſſe merentur tractatus cum Francogallis initi. Ab inſtituto alieni ſunt tam alii, quos Ludovici undecimus et decimus quartus cum toto hanſae Teutonicae corpore, quam alii, quos Ludovicus decimus quintus cum triade civitatum, hodie adhuc foederatarum, iniiit. Huc tantum pertinent documenta benignitatis regum Galliae erga Hamburgum peculiaris, quae ſe prodidit in pluribus praerogativis, aliis gentibus parum conceſſis. Teſtis eſt tractatus particularis commercii et navigationis, quem a. 1769 cum republica Hamburgeniſi fecit Ludovicus decimus quintus. Superſtructus eſt antiquiori pactiōni a. 1716. In plerisque hac chartae inter ſe conveniunt: pauca tantum in recentiori emendata, detracta vel addita. Rex chriſtianiſſimus, confirmatis omnibus privilegiis, antea iam Hamburgeniſibus conceſſis, pleniffimam, imo aequalem cum ſubditis propriis libertatem commercii,

et

et immunitatem a iure albinagii indulfit, quoad vectigalia; pro mercibus solvenda, Hamburgenses cum reliquis gentibus septentrionalibus, quoad vectigalia vero, pro personis ipsis et in rem domesticam vertendis bonis, cum ipsis subditis regis exaequavit. Porro ex regis largitate naves Hamburgenses ab arresto, servitio, et coacta mercium venditione, et a iure litoris immunes declaratae sunt: contra concessum est tempore belli liberum eum hostibus Galliae commercium, exceptis paucis casibus, in quibus confiscatio constituta est. Hic tractatus 1), a. 1789 praeterlapsis viginti annis, ad quos conclusus erat, clementia Ludovici decimi sexti, ad instantiam senatus Hamburgensis, dicto anno ad novum spatium viginti annorum prorogatus est, et omnes antea datae concessionis confirmatae sunt 2).

Argumentum firmissimum benignitatis regum Galliae in liberam nostram patriam est indulgentia, qua tractantur cives Hamburgenses, qui mercaturae causa domicilium sibi in Gallia, nominatim Burdegalis, Massiliis, Rupellis et Nanteti constituunt. Hi vigore plurium privilegiorum et tractatum plena libertate commercii, aequae ac regis subditi, iisdem iuribus, immunitatibus, et eodem foro gaudent; tum etiam voto in conventibus mercatorum fruuntur; eliguntur provisores plurium institutorum publicorum, ptochiorum et nosocomiorum;

Galliam

1) A capite ad calcem exstat in MOSER Versuch eines Europ. Völkerrechts, T. VII. p. 485. item ap. KLEFKER P. VII. p. 664. et in collectione viri perillustri, generosissimi, praceptoris ad cineres usque pie colendi, G. F. DE MARTENS, inscripta: Recueil des principaux traités depuis 1761. T. I. p. 210.

2) Vid. hanc novissimam conventionem ap. DE MARTENS l. c. T. III. p. 158. et in viri consultissimi, C. D. ANDERSONI Sammlung Hamburgischer Verordnungen. B. III. St. 1. p. 24.

Galliam deferentes haud decimant, liberam bonorum dispositionem habent, et tutis ac honorificis exsequiis utuntur.

§. 13.

c) *cum regibus Hispaniae et Lusitaniae.*

Similiter tractatus initi sunt cum regibus Hispaniae. In favorem totius corporis hanseatici a. 1647 d. $\frac{1}{11}$ Sept. Monasterii tractatus notatu dignissimus conclusus est, d. 25. Jan. a. 1648 regia auctoritate Philippi quarti firmatus. Sed praerogativis propriis gaudent Hamburgenses in Lusitania. Hic quoque plena libertas commerciorum nostratibus, aequae ac ipsis Lusitaniae civibus concessa est; Hamburgensibus ibi degentibus idem favor respectu vestigalium, idem ius quoad decimationem et dispositionem circa bona. Praeterea, ex triginta, ni fallor, annis, privato quoque cultus divini exercitio, et iure, verbi divini ministrum alendi, gaudent. Mortui solemniter sepultura extra urbem in coemeterio proprio honorantur.

§. 14.

d) *cum Anglis.*

Insignis tractatum abundantia cum Anglis, nomine hanseaticarum civitatum initum, me non moratur. Nec parvus est numerus eorum, quos proprio nomine Hamburgum cum hoc ditissimo et florentissimo populo iniit. Memoratu dignissima est declaratio Henrici tertii, regis Angliae, a. 1266, qua ad preces Alberti, ducis Brunsvicensis, ius propriae hanseae Hamburgensibus concessit. Verba ipsa sic sonant: "Concedimus iisdem mercatoribus pro nobis et heredibus „nostris, quod ipsi habeant hanfam suam per se ipsos per totum regnum „nostrum in perpetuum. Ita tamen, quod ipsi mercatores faciant „nobis

„nobis et heredibus nostris consuetudines inde debitas et consuetas“ a). Lambec in historia Hamburgensi hanc hanſam ſic definit: eſſe collegium ſeu corpus mercatorum unius eiudemque nationis, certis legibus ac conditionibus ordinatum, quod ab uno vel pluribus praefectis, communi ſuffragio electis, gubernetur.

Quo ex documento multa probabilitate colligitur, Hamburgensibus deberi plurimam partem foundationis celeberrimi inſtituti, quod uſque ad hanc diem hanſa Teutonica Londini ſibi vindicat, audientis: computatorium hanſeaticum, *der Stapelhof*, contracte *Staelhof*, (a coacervatione mercium), obſolete *Guildenhalla* Teutonicorum. Inſignibus privilegiis b) haec ſocietas gaudet, ſuarumque rerum proprium adminiſtrotorem, a tribus foederatis civitatibus pendentem, habet. Tot bona, tales conſeſſiones, tanta emolumenta, quibus Hamburgensibus Londini inſignuntur, effecerunt, ut viciffim familiis quibusdam Anglicis Hamburgi domicilium admodum gratioſum, multisque privilegiis ornatum concederetur. Hiſce cum familiis, propriam ſocietatem, dictam *Engliſche Court*, conſtituentibus, neutiſquam vero cum rege, vel cum tota gente Anglica, Hamburgensibus a. 1611 contractum inierunt, in quo conceditur mercatoribus iſtis (vulgo *Adventurarii* dictis) ſuae reſidentiae et negotiationis ſedem in civitate habere, alias merces advehere, importare et vendere, alias emere et exportare, exceptis tantum nonnullis rebus vetitis. Porro datur aequalitas cum Hamburgensibus reſpectu

a) Moser R. Handbuch, T. I. p. 847. item LÜNING l. c. p. 927. et LAMBECK l. c. L. 2. p. 26.

b) In MARQUARD tractatu de iure mercat. lit. D. et in b. HAEBERLIN analeſis medii aevi.

respectu vectigalis, salvus conductus, ius designandi praefectum societatis, ad componendas lites inter Anglos ipsos exortas, species aliqua iurisdictionis civilis, libertas ab arresto personae et bonorum, in feio gubernatore; denique immunitas a confiscatione in criminalibus. Datur etiam domus privilegiata ad conveniendum et deliberandum, liberum exercitium religionis coniunctum cum praedicatione verbi divini lingua vernacula, exemptio ab omnibus vigiliis, stationibus et praefidiis; defensio societatis et mercium promittitur, proxenetae specialiter conceduntur, respectu quorum, nec non negotiationis pannorum, navigationis, ultimarum voluntatum, quaedam gravia et praeslantia determinantur. Hisce iuribus societas adhuc hodierna die gaudet c).

Aliud documentum benignitatis regum Angliae erga nostrates est declaratio Caroli secundi a. 1661 ad preces Hamburgensium humillime regem adeuntium, ut se ab edicto parlamentario in limitationem navigationis et commercii exterorum emisso eximeret. Cuius etiam voti compotes facti sunt, rege ita rescribente; civibus Hamburgensibus licere, sicut antehac consueverint, sine ullo metu confiscationis appellere in Angliam et alia eius regna, ibique commercia exercere, libertate solita, modo navibus, civitatis subditis propriis ibique fabrefactis, non vero conductis utantur; porro civibus Hamburgensibus integrum esse, advehere merces, non solum in Germania natas, sed etiam prius ab ceteris ab portum civitatis adveclas, ut alio inde transveherentur, praefato edicto non obstante. Quam benignam concessionem rex amplificavit adhuc a. 1663 d).

Porro

c) Cf. MARQUARD I. c. p. 194. it. LÜNIG c. I. p. 1096.

d) Cf. KLEBEKER P. VI p. 282.

Porro exstat cum Angli's tractatus, quem de importatione et libera venditione halesis Britannici Hamburgenses inierunt cum regina Anna a. 1711 *e*), reiteratus postea, renovatus et amplificatus a. 1719.

Reges Angliae ex familia Hannoverana simili modo singularem in civitatem nostram animi propensionem testificati sunt, satis loquente rerum novissimarum historia.

§. 15.

e) cum Danis et Suecis.

Ex pluribus conventionibus, cum Danis ad promovenda commercia initis, has memorare sufficiat: cum Erico undecimo a. 1296 de iure naufragii, cum Waldemaro tertio a. 1365, cum Christiano quinto a. 1686 de libertate navigationis, cum Christiano sexto a. 1736, qua constitutum est, ut naves quaedam captae liberarentur, commercium Hamburgi cum Dania liberum esset, et ut Hamburgenses vetustis praerogativis et immunitatibus, varie tunc impeditis, gauderent. Confirmatae sunt annis 1762 et 1768.

Nec desunt paciones eodem consilio cum Suecis factae. Iam a. 1261 Hamburgenses a rege Birgero Iarl veniam impetraverunt, eadem libertate, qua Lubecenses, omnes sui regni portus frequentandi. Alia cum regibus Sueciae, qua possessoribus ducatus Bremensis transactio a. 1692 concernit immunitatem a teloneo Stadenfi, simulque iura et obligationes in casu naufragii definit *f*).

§. 16.

e) Ap. SCHMAUSS in corp. iur. gent. T. II. p. 1243. it. MOSER reichsstadt. Handbuch. T. I. p. 1075. it. LÜNIG I. c. p. 1241.

f) Cf. KLEPFER P. III. p. 288.

§. 16.

f) *cum plerisque aliis populis.*

Idem studium, eademque industria et sollertia coniunxerunt Hamburgenses ex antiquissimis temporibus cum *foederatis Belgii provinciis*. Summi momenti est foedus a. 1616, promittens securitatem ac libertatem navigationis, commerciorum, et cuiuscunque negotiationis, consulens defensionem privilegiorum et iurium contra quamcunque turbationem, Renovatum est a. 1645 et 1646, eique accesserunt Lubecenses et Bremenenses.

Exstat porro foedus commercii cum *Henrico duce Lotharingiae et Brabantiae* a. 1257, quo nostratibus salvum et securum accessum, commorationem et recessum cum bonis, et ab omnibus damnis, incommodis et gravaminibus strenuam defensionem promittit g).

Mercaturae favorem quoque respicit tractatus a. 1258, quem Hamburgenses inierunt cum *ducibus Brunsvicensibus*, ad discordiam, usque ad id tempus inter duces et civitatem regnantem, componendam. Simul Hamburgensibus protectio et tutela, Brunsvicensibus vicissim pax et auxilium et iustum iudicium, tum etiam inter se invicem mutuuum adiumentum, mutuaque interpositio bonorum officiorum, et quoad commercia plena libertas promittuntur h).

Accedit ordinatio *electoris Brandenburgici* et senatus Hamburgensis de promovenda mercatura, et in specie navigatione in Albi, Havela et Sprea a. 1700 i).

Ex pactis, quae Hamburgenses cum incolis regionum Hadelensium, Dithmarsensium, et Wurfaticarum contraxerunt, pro instituti

ratione

g) LAMBECK I. c. L. 2. p. 39.

h) Cf. KLEFEKER P. VI. p. 368.

i) Cf. KLEFEKER P. VI. p. 327.

ratione notanda sunt haec: pactum cum Wurfatis a. 1238, quo constitutum est, ut nostratibus apud istos populos et vice versa liberum sit commercii exercitium; tum ne alter alterius naufraga bona invaderet, vel detineret: pactum cum nonnullis parochiis Dithmarsiae a. 1281: pactum cum Dithmarsis, ut ab Albis spoliationibus abstinere, annorum 1303, 1308, 1367, et cum Hadelensibus annorum 1300, 1310, &c. k).

Nec tacenda est pax ab Hamburgensibus cum *regimine Algirico* eo consilio a. 1751 inita, ut illi liberi sibi commercii ad oras Africae viam patefacere, unde insignia olim commoda exspectari posse videbantur. Tam aegre autem ferebat ista conamina rex Hispaniae, ut commercia nostra a suis provinciis excluderet; quo id effectum est, ut statim proximo anno pax ab Hamburgensibus, utiliora, commodiora et certiora sequentibus, rescinderetur l).

§. 17.

C. De reipublicae Hamburgensis comprehensione in praecipuis Europae pacificationibus.

Praeter has omni sollicita et cura a nostratibus apertas vias, promovendi commercia id quoque adnixae egerunt, ut comprehenderentur celebratissimis Europae pacificationibus; in cuius studii felici satis successu semper fere comites habuerunt fororias civitates, Lubecam et Bremam. Primum locum hic meretur lex ista Germaniae sanctissima et fundamentalis, pax *Westphalica*, quae harum civitatum iura et praerogativas in perpetuum in tutissimo loco posuit. Haec Teutonice tunc

k) Ap. SCHUBACK de iure litoris. Docum. N. I. 3. 9. 10. 11. 16. 20.

l) Notificationes in hac re reperiuntur in der Sammlung Hamburgischer Mandate. P. IV. p. 1821. 1871.

tunc iamiam fere prorsus dissoluta, et commercio totius Germaniae per immane istud bellum triginta annorum collabefacto, nonnullae tamen civitates, inprimis Lubeca, Brema, et Hamburgum animum haud abiiciendum, sed ex ipsa pacis occasione novam in futurum spem concipiendam et ad novam messem, calamitate oblivioni data, animos intendendos atque erigendos putarunt. Nec spes fefellit: effecerunt enim, ut in paragraphis 10 et 11 articuli XVII ex parte imperatoris aeque ac ex parte Sueciae omnes civitates hanseaticae comprehenderentur, et ita eorum constitutiones, iura et praerogativae magis adhuc sancirentur.

Mox etiam bello inter Gallos et Hispanos usque ad a. 1659 protracto fortuna diversa, in summum incommodum commercii, sequebatur pax *Pyrenaeica*, cuius occasione Lubecenses, Hamburgenses et Bremenses a rege Francogalliae petentes, ut se pactione comprehenderet, singularem declarationem ab utroque rege obtinuerunt *m*).

Pace *Bredana* ut comprehenderentur, Hamburgenses frustra petierunt; tanta erat indignatio Friderici tertii, regis Daniae, in nostrates *n*). Feliciorem eventum res habuit in pace *Noviomagensi*. Specialem legatum miserunt civitates hanseaticae ad hanc pacem, et, ut in ea sui ratio haberetur, precibus instantissimis Leopoldum imperatorem, regem Galliae et legatum Angliae, melioris conciliationis causa admissum, adierunt. Nec votis exciderunt: nam art. VI. instrumenti pacis caesareo-suecicae a. 1679 d. 5. Febr. decernit: „utrinque libera negotiandi commercia terra marique, sintque et maneant subditis S. C. M. et Imperii, inprimis civitatibus hanseaticis in regno, provinciis, ditionibus, et portibus Sueciae — eadem libertates,

m) LÄNG I. c. p. 205.

n) Memoires du Comte d'ESTRADES T. IV. p. 305.

„tes, immunitates, iura, privilegia, et emolumenta, quibus ante hos
„belli motus gavisae sint” o).

Iisdem fere verbis firmavit pax *Rysvicensis* praerogativas civi-
tatum hanseaticarum. “Fruantur, inquit, imprimis emporiorum han-
„seaticarum cives et incolae, terra marique, plenissima securitate, pri-
„stinis iuribus, et emolumentis, per solennes tractatus aut vetustam con-
„suetudinem obtentis” p).

§. 18.

Continuatio.

Superiori saeculo in eminentioribus pacificationibus Hamburgenses haud neglectos esse, paragrapho antecedente vidimus: iam eadem via reipublicae antislites nostro aevo perrexisse probare studebo.

Pax *Traiecti ad Rhenum* a. 1713 facta, qua dissidia inter regem Galliae et reginam Britanniae finiebantur, Hamburgum, cum utraque sua sorore hisce art. XVII verbis comprehendit: “In hoc quoque tra-
„ctatu regiae suae maiestates civitates Lubecam, Bremam et Hambur-
„gum comprehendere voluerunt, eo cum effectu, ut, simulac pax ge-
„neralis conclusa fuerit, civitates hanseaticae, — pristinis emolumen-
„tis, quibus in re commerciorum, sive per vetustam consuetudinem,
„sive per tractatus in utroque regno usae sunt, iisdem quoque in po-
„sterum tanquam communes amicae gaudere queant” q).

Porro

o) DU MONT *corps diplomatique*. T. VII. P. I. p. 390. SENKENBERG *corpus recessuum Imperii*. P. IV. p. 128.

p) SCHMAUSS *Corp. Iur. Publ.* p. 1117. SENKENBERG I. c. p. 172.

q) SCHMAUSS *Corp. Iur. Gent.* P. II. p. 1336.

Porro civitas Hamburgensis nec in pace *Rastadiensis*, nec in *Badensi* praetermissa est. Utraque eadem fere verba habet, quae Rysvicensis r).

In pace *Viennensi*, d. 7. Iun. a. 1725 conclusa, quoad Hamburgum, Lubecam et Bremam haec leguntur: „fruantur urbium imperialium et emporiorum hanseaticorum cives et incolae — plenissima securitate, iuribus, immunitatibus, privilegiis, et emolumentis, quibus ante bellum frui sunt” s).

Eadem repetita sunt in pace *Viennensi* a. 1738.

§. 19.

D. De variis virtutibus, quibus Hamburgenses exterorum favorem meruerunt.

Laudata et benigna sunt, fateor, quibus exteri de rebus Hamburgensibus bene meruerunt: abundat ius publicum patriae externum testimonium, ex quibus tamen vereor, ne plura omiserim. Quicquid sit, certe id non tacendum est, quod neminem effugere potest, haud immerentibus ista contigisse. Testes sunt humanitas et aequitas erga exteros; testes hic obsequium et facilitas, illic tenacitas et constantia.

In memoriam revocare iuvat illam integritatem, antiquitate certe memorabilem, qua iam ineunte saeculo decimo quinto iuri litoris sponte renunciaverunt, et in eius abolitionem conspirarunt. Anno 1418 ita decretum est in conventu hansae Teutonicae Lubecae: „nulum sub poena privationis vitae emere debere bona, a piratis rapta, aut in mari per naufragium amissa”. Porro: „si qui piratis bona mercatorum

r) DU MONT T. VIII. p. 436. SCHMAUSS C. I. P. p. 1239.

s) SCHMAUSS l. c. p. 1369. SENKENBERG l. c. p. 353.

t) SCHMAUSS l. c. p. 1477. De omni hac ferie pacificationum plura invenies ap. GÜTSCHOW in laudata dissertatione.

„catorum, per eos depradata, abstulerint, median partem bonorum
 „illorum ipsi retinebunt, et residuam partem mercatoribus spoliatis re-
 „stituire tenebunt. Si autem per naves a civitatibus de hanſa ad pro-
 „tectionem maris miſſas, hoc factum fuerit, tunc bona illa integraliter
 „reſtitui debent illis, quibus ablata fuerunt.”

Exemplum moderationis, qua potentiores Hamburgum tractavit,
 edidit in primis in contentionibus crebris, inter reges Angliae, Sueciae
 et Daniae, et reliquas urbes hanſeaticas, ad mare Balticum ſitas, non
 ſine harum insolentia et imprudentia factis, a quibus ſemper fere abſti-
 nuit, ſatius ducens, tempori et hominum interdum cupiditati indulge-
 re, quam inconsiderate et impotenter in medium ruere. Nec tanti vi-
 ſum eſſe Hamburgensibus reperimus, aliquot numulos ad paranda ſibi
 commoda erogare.

Contra, re locove ſuadentibus, fortes ſe atque conſtantes perhibue-
 runt. Nec enim facile aliquid nunc tanta liberalitate et facilitate, nunc
 tanto rigore et tenacitate per innumera rerum discrimina vindicatum et
 ſervatum eſt, quam ius ſuffragii Hamburgensium in comitiis ſacri Ro-
 mani imperii.

 SECTIO SECUNDA.

*De iis testimoniis, quae ius publicum Hamburgense internum
suppeditat.*

S. 20.

I. *Relatione habita ad constitutionem reipublicae Hamburgensis.*

Non dubium esse potest, quin et ipse modus, quo respublica Hamburgensis constituta est, ad felices commercii successus multum valuerit, sive respicias eius nexum cum imperio, sive internam rerum conditionem et formam. Uti enim constitutionis ratio fons plerorumque tam bonorum, quam malorum, quae civitati alicui contingunt, recte putatur, ita etiam magnam vim ad civium industriam et sedulitatem, et, qui inde pendet, negotiationis florem, habeat necesse est. Veror tamen, ne vires, opusculi ratio, tempusque isti argumento non conveniant: ad antiquitatem enim recurrendum, multarumque vicissitudinum ratio habenda, plurima inter se conferenda et ad politices normam revocanda essent, ut quodammodo appareret, tam qualis rerum facies quovis tempore regnaverit, quam quaenam commerciis plus minusve profuerit. Quare hunc locum vacare malui, satius ducens, difficultatibus deterreri, quam impari Marte pugnare. Ut tamen aliquatenus officio meo satisfecisse dicar, ex summis momentis certe haec pauca, quamquam non nisi nomine tenus, lectori benevolo propinare liceat. Aut enim egregie fallor, aut non in ultimis, quibus civitas nostra in favorem commerciorum suorum usa est, praefidiis haec sunt ponenda: primum status sui iuris, vi cuius nemini nisi caesari et imperio subest; tum ius sessionis et voti in comitiis imperii et circulorum; de-
inde

inde circumscriptio nobilitatis; summus contra honor mercatoribus habitus, et eorum ad summos magistratus admissio; denique iusta cum civibus summi imperii communicatio.

§. 21.

II. *Respectu habito ipsius iuriam regiminis exercitii.*

A. *Ius supremæ inspectionis commercia promovit, concessionem vel confirmationem dando hisce institutis, vulgo dictis:*

I. *Commerzdeputation.*

Alia quaestio ex iure publico Hamburgensi interno superest: quam bene suprema potestas iuribus regiminis, quibus absolvitur *administratio reipublicae iam constitutae*, in commercii utilitatem usa sit? Ad hanc iam respondendi locus est.

Nullum ex omnibus iuribus regiminis tam late patet, quam ius supremæ inspectionis. Regnat per omnia, quae libertati relicta sunt naturali: fieri aliquid nec praecipit nec prohibet; sed ex his, quae sponte ab hominibus peraguntur, alia tacite comprobatur, vel iis certe non contradicit, alia, sua auctoritate vel concessione vel confirmatione interposita, magis sancit et corroborat. Posterior ratio obtinet in iis, quae non intra privatos parietes sese continent, sed in vulgus exeunt. In hunc censum inprimis veniunt instituta, a civibus in publicam commoditatem usumque condita.

Commercii causa apud Hamburgenses plura eius generis instituta, a suprema potestate vel concessa vel confirmata, fundata sunt: quae omnino, quoad iis nota supremæ potestatis impressa est, ordine recensere ex re mihi esse videtur.

Exoriar a deputatione commerciorum (*Commerzdeputation*). Anno 1665 omnes ac singuli mercatores, mari negotiantes, in eo conveniunt,

nerunt, ut ex se ipsis sex personab, ex nautis senioribus (*Schifferalten*) unus eligerentur, qui praecipuam commerciorum curam haberent et custodiam, et quicquid consiliorum huc faceret, ad senatum ferrent. Nec senatus precibus civium, huius collegii confirmationem petentibus, defuit *n*). Quilibet ex collegio per sex annos munere suo fungitur: ipsi mercatores novum membrum in recedentis locum surrogant. Septem hos viros nostris commerciis praeesse, eorumque tutores, defensores et gubernatores esse, iure tuo dixeris. Cuius tutelae partes sunt hae: senatui referunt, si quid boni malive commercia, navigatio, fabricae experiuntur, si novis consiliis opus est, si iniuriae vindicandae, et pericula evitanda sunt, et si quis in negotiis commercii a senatu impetrare aliquid cupit; ita tamen, ut in causis maioris momenti antea alios septem viros, in subsidium huic collegio adiunctos, sub nomine seniorum adiunctorum (*Altadiungirte*), in consilium vocare debeant.

Huic deputationi praeterea commissa est cura bibliothecae, haud quidem vastae, sed exquisitae, consensu mercatorum a. 1735 fundatae, continentis libros tam utiles quam rariores earum disciplinarum, quae ad mercaturam spectant. Patet musophilis quater per hebdomadam.

§. 22.

2. *Flander- Englands- Schonenfahrergesellschaft.*

Insignem vim ad florem Hamburgensium habuerunt varia collegia, quae commercium secundum provincias inter se diviserant (*Flander- Englands- Schonen- Bergenfahrer*), sibi quoque privativum ius in quovis quaestuosiore negotiationis genere adquisiverant. Iam saeculo decimo tertio plures mercatores Hamburgi in ista collegia prospero cum successu coiverunt, summam benignitatem exteris, per iurium et immuni-

n) Confirmatio existat ap. KLEFER I. C. P. VI. p. 437.

munitatum fructuosissimarum, et liberae negotiationis concessionem testificantibus; ex quibus tamen omnibus praeter Scanicum (*Schonenfahrer Gesellschaft*), cum haecibus adhuc longe praecipuam sibi pro priam mercaturam faciens, nullum hodie amplius floret.

Dum in horum collegiorum potestate omne commercium Hamburgense versabatur, non fieri poterat, quin iidem viri et primores illorum, auspices totius patrii commercii haberentur. Sed aliam prorsus faciem res induit, ex quo Hamburgenses novas negotiationis vias in Francogalliam, Hispaniam, Lusitaniam, totumque mare mediterraneum, tum etiam in Russiam et in utriusque Indiae oras sibi aperuerunt et muniverunt: tum enim rerum mercatoriarum summa pervenit ad eam, quam paragrapho superiore dixi, deputationem. Vestigia tamen ex dictis antiquorum temporum institutis adhuc in eo superfunct, quod hodie adhuc duumviri ex quovis istorum collegiorum, audientes seniores curiae mercatorum (*Börsenalten*), inspiciunt cursus publicos, eorum ministros nominant, et curam habent cum aliis curiae mercatorum.

§. 23.

3. *Krameramt.*

His societatis alia iungenda est, nempe tabernariorum (*das Krameramt*) complectens omnes, qui tabernas sericarias, ferrarias, aromatarias habent. Huius societatis origo est haec: Mercatus tabernarius initio cuilibet liber fuit; postea, propter vicinorum importunitatem, spe largioris lucris nimio numero ad istam professionem satis quaestuariam in urbe confluentium, ad legem aliquam adventuris duriorum redigendus videbatur. Mercatores itaque pannarii (*Tuchhändler*, *Gewand Schneider*) primi in sodalium coiverunt, cuius confirmationem

a senatu eo facilius impetrarunt, quo melius de flore urbis iam meruerant. Vi huius, testante iam recessu a. 1458, ius mercatoris pannarii a patre in filium transferri potest; nec praeterea ulla alia via ad illud ius patet, nisi forte quis octo annos in operis legitimi cuiusdam mercatoris pannarii egerit, rite inscriptus et civis maior (*Großbürger*) factus sit v). Ex hoc exemplo originem duxit collegium, quod vulgo vocatur *Kremerant*, separatim a collegio mercatorum pannariorum, atque vi privilegii peculiaris hisce legibus utens: Advenis non prius aliquod ex huius negotiationis generibus exercere licet, quam post decem octo annos, in operis tabernarii alicuius iam privilegiati actos: semel adquisitionem tabernae ius tam in filios et filias, quam in viduas; et ab his rursus per nuptias in alios transmittitur, atque ita in totam urbem, nec insignioribus familiis exclusis, dispersum atque disseminatum est.

S. 24.

4. *Assicuranzcompagnien.*

Auspiciis publicis porro Hamburgi florent negotia in cavendo de mercibus navibusque consistentia, vulgo dicta *Assicurantiae* (*Assicuranzgeschäfte*), quibus non facile ad salutem suam carere potest ulla civitas, quae commerciis paulo impensius operam dat. Ad nos allata sunt procul dubio saeculo decimo sexto ista spei negotia per familias Flandricas; sed initio incerta, et, si qua lis oriretur, arbitrio bonorum virorum commissa, subtilius demum definita et ad certam legem redacta sunt tam per iudicium, quod praestit rei navali (*Admiralitätsgericht*), a. 1623 constitutum, quam per ordinationem singularem *assurantie* a. 1731 introductam.

Fiunt

- v) Conferatur *Eines ehrbaren Kaufmanns der Laken-Händler revidirte Ordnung, wie solche von einem Hochedlen Rath der Stadt Hamburg obvrigkeithlich confirmirt worden. Mandaren-Sammlung. Th. VII. S. 1205.*

Fiunt Hamburgi tam a singulis hominibus quam ab integris societatibus (*Affecuranzcompagnien*). Iam a. 1720 in tali societate statuenda laboratum est. Consilio vero parum favit senatus, veritus nimium, ne ex mente auctorum tale institutum in negotium quaestuarium, admodum diffamatum sub nomine *des Aßienhandels*, degeneraret. Vix inita ergo societas a senatu dissolvebatur x). Anno vero 1765 alia eius generis societas, ad solas cautiones de maris et ignis iniuriis restricta, atque fundamentis solidissimis ac simplicissimis superstructa, auspiciis insigniorum patriae mercatorum inita et a senatu comprobata est y). Magis magisque deinceps hoc institutum multiplicatum et amplificatum est, ita, ut hodie sex floreat, quae non solum de navibus et mercibus Hamburgensium, sed etiam plerorumque exterorum cavent. Durante novissimo bello maritimo istarum societatum res florentissimae erant, ad earum cautiones non solum mercatoribus Danicis et Suecicis, sed quoque Anglicis, Hollandicis et Franco-gallicis confugientibus.

§. 25.

5. Banc.

Accedit institutis, in commerciorum favorem sanctione publica munitis, argentaria mensa publica, vulgo *Banco* dicta, iam a. 1619 fundata, tum cum per totam Europam non nisi duae aliae, una Venetiis ex a. 1587, altera Amstelodami ex a. 1609 exstabant. Istarum mensa-

x) Vid. Mandat wegen des Aßienhandels d. 19. Jul. a. 1720; it. Decret wegen der Affecuranzcompagnie d. 26. Jul. 1720, in der *Mandaren-sammlung* Th. II. S. 927. 928.

y) Conventiois articuli separatim impressi exstant: inserti etiam sunt collectioni KLEFFER. P. II. p. 591.

menſarum duae inprimis ſpecies ſunt, alia quae *Girobanko*, alia, quae *Zettelbanko* adpellatur. Haec negotia ſua literis expedit, quibus verum pretium, in ſua fide depositum, repraeſentatur (*Banknoten*), ita ut ei, ad quem iſta ſigna per ceſſionem vel alienationem quamcunque perveniant, debiti iure ad promptiſſimam ſolutionem obligata ſit. Illa contra argentarii potius vel adminiſtratoris loco fungitur inter eos, qui ei maſſam aliquam rudis argenti vel pecuniarias quantitates in depositum dederunt; debita ſociorum fide ſua accepta dat et habet ſola nominum tranſcriptione; quo efficitur, ut, quae eſt praecipua huius inſtituti dos, ſolutiones, quae in pecunia numerata fieri debent, faciliores et expeditiores reddantur. Huius etiam naturae eſt inſtitutum Hamburgene, cui tota quidem Europa confidit, ſed praeter cives Hamburgeneſes nemo ad hoc conſortium admittitur. Nihil niſi rude argentum vel ſpeciethaleros uncialis, atque ex argento ita puro cuſos, ut ſingulae marcae non niſi unciam, deductis adhuc quatuor granis, metalli adulterini admixtum habeant (*14 Loth 4 Gran fein*), in depositum recipit. Hoc praecleariſſimum inſtitutum, fide reliqua omnia ſuperans, nervus et anima quaſi mercatus noſtri eſt; toti etiam Germaniae iſtis turbulentis rei monetariae rebus mirum in modum profuit, propterea quod monetas iuſte aeſtimare, princeps docuit, tam ſuo exemplo, quam principiis iſtis publici iuris factis. Cuncti ſtatus imperii, imo etiam privati, quibus cum noſtratibus per negotiationem nexus erat, valorem eundem, quem dicta argentaria Hamburgeneſis, monetis tribuebant, normae loco conſtantis adhibentes iſtius thalerorum aeſtimationem. Eandem normam hodie adhuc tuto ſequimur, qua una marca puri argenti aequalis eſt 27 Mk. 10 Sch.

Praeſt huic inſtituto ſingularis deputatio (*Bankdeputation*), conſtans ex duobus ſenatoribus et novem civibus varii generis, lingua ver-
nacula

nacula ita dictis: 2 *Oberalten*, 2 *Kämmereybürgern*, 5 *Bancobürgern*.
Hi posteriores quinque cives inprimis quotidianam et diligentioram
ipsius curam habent.

§. 26.

6. *Hamburgische Gesellschaft zur Beförderung nützlicher Künste und Gewerbe.*

Haec societas, a. 1765 constituta, et a. 1767 publica auctoritate confirmata, uti univérse quodlibet bonum et praeclarum sectatur, ita inprimis de commerciis quae nostris immortaliter meruit, quippe semper studuit, civium industriam incitare et ad aemulationem cum peregrinis inflammare, languescens cuiuscunque quaestus genus reficere et recreare, et omnia, quae in salutem humanitatis noviter inventa sunt, divulgare. Plures ex sociis scriptis classicis de libertate commerciorum et de univérse re negotiaria merito inclaruere. Facem enim praetulerunt in multis argumentis summi momenti, qualia sunt de prohibendis exterorum productis, et de interdicenda pecuniae exportatione. Porro haec societas severioribus reique convenientissimis ordinationibus, ad occurrendum fraudibus in negotiatione filaria, ansam dedit, plura consilia ad commodiorem et meliorem navigationem in flumine Stekenitz reddendam suppeditavit, in pyxide nautica (Compass) perficienda felicem operam collocavit, et scientias rei nauticae theoreticas gratis tradere coepit. Eidem etiam debemus calendarium nauticum, quotannis prodiens 2).

§. 27.

2) Plura de hac societate invenies in scriptiuncula viri amplissimi, Ioan. Arn. GÜNTHER, nunc reip. nostrae senatoris, viri, cuius insignia merita tam haec societas, quam civitas nostra et tota respublica literaria iusta debitaque gratia agnoscunt. Scripti titulus est: Versuch einer Geschichte

7. *Redemptio nautarum ex captivitate.*

Nec sicco pede praetereundae sunt curae, de redimendis atque liberandis a servitio nautis habitae, nihil secus quam inutiles olim commerciis nostris. Dua sunt instituta, quae huc faciunt. Primum memorandum, est aerarium illi consilio a. 1624 destinatum, cui quilibet gubernator caeterique nautici, a litore Hamburgensi solventes, aliquid conferre tenentur. Accedunt praeterea annuae collationes supremi rei nauticae collegii, cui etiam administratio huius aerarii commissa est. — Deinde eidem consilio aliud aerarium, cuius cura senioribus nautis (*Schifferalten*) mandata est, inservit. Fontes habet tam in collectis ecclesiasticis, per patinas quotannis pluries hoc pio consilio institui solitis, quam in parte stipitis, ab iis, qui mari victum quaerunt, ex certa et constanti norma danda; denique etiam in collecta annua, ad omnes urbis incolas lubentes atque volentes pertinente. — Faveatis, cives, et in posterum huic instituto, quod tot strenuos bonosque viros suis et patriae ex turpi servitio servatos reddidit, tum etiam, quod nautas nostros, luitionis spe fidentes, haud sinit ulla pericula, a piratis metuenda, reformidare!

In his subsistam, quoad ius supremae inspectionis. Sunt quidem praeterea multa alia, quae auspiciis illius iuris in favorem commerciorum fiunt. Quicquid enim sit, quod laudabiliter in civitate aliqua geritur, id vi supremae inspectionis faciendum est, nisi expresse per

con-
 schichte der Hamb. Gef. zur Beförd. der Künste und Gewerbe, in den ersten 25 Jahren ihrer Existenz. Invenitur in libello, edito 1790 sub titulo: Drey Reden, welche bey der 25jährigen Stiftungsfeyer der Hamb. Gesellsch. &c. den 15. April 1790 gehalten worden.

confirmationes et concessiones, certe tacite per patientiam et tolerantiam. Itaque memorari adhuc possent innumera privatorum consilia, conamina, facinora, innumera instituta et societates. Sed in tot tantisque, quae suprema potestas *fecit*, haud impium videtur, ea negligere, quae eadem *fieri passa est*.

§. 28.

B. De regali iurisdictionis.

In alium locum iam descendamus. Videamus, quales partes potestas iudiciaria in palladio nostro custodiendo egerit.

Hamburgum quidem iudicio universali, causis nauticis et mercatoris unice destinato, quale in aliis insignibus, quae mercatum faciunt, urbibus et civitatibus reperitur, destituitur. Nihilo tamen minus ex hac parte commerciis prospectum est per collegium rei navalis supremum (*Admiralitätsscollegium*), a. 1623 auctoritate senatus ad sollicitationes mercatorum institutum ^{a)}. Habet iurisdictionem in omnibus rem navalem concernentibus causis, praecipue in iis, quae vulgo sic dictas assëcurantias spectant: nec in his tamen prius, quam frustra virorum bonorum arbitrio adhibito. Nulla datur ab hoc iudicio appellatio, nisi ad ipsum senatum. Series personarum, quibus constat, est haec: praeses, ex magnifico consulum ordine, alternis annis nunc eorum secundus, nunc tertius; ex senatoris ordine quatuor, duo iureconfulti et duo mercatores; ex civibus sex mercatores, delectu inprimis eorum habito, qui cum Italis et Hispanis negotiationem exercent, ideoque commerciorum rationem, qualis his est, probe cognitam exploratamque habent;

^{a)} KLEFEKER l. c. P. I. p. I. WERLHOF *commensatio de admiraltate Hamburgensi*. Helmst. 1750.

habent; duo ex nautarum collegii senioribus, haud perperam in sodalium assumpti, quia tales viri variorum locorum moribus et consuetudinibus imbuti, usque diuturno in negotiis maritimis valde exerciti esse solent; protocollo scribendo adsidet medius senatus secretarius.

§. 29.

C. De regali poliziae.

I. De iis, quae ab admiralitate quoad poliziam geruntur.

Latius tamen adhuc patet huius iudicii provincia, inter alia etiam porrecta, ad varias poliziae curas, commerciorum securitatem respicientes. Abiecit quidem admiralitas medio saeculo decimo octavo consilia, armatis navibus mercatores a maritimis iniuriis defendendi, quibus ex anno 1663, quo primum, vi conclusi senatus et civium, duae naves bellicae armabantur, vacavit: contra eo maiore assiduitate in eo laboravit, ut navigationem in Albi a procellis et a vadorum et scopulorum insidiis tutiorem redderet. Magna est fama, quam sibi inde apud externos comparavit: maior vero adhuc utilitas, quae inde in commercia redundavit.

Utitur inprimis numero satis magno gubernatorum navium (*Lootsen*), qui periti sunt locorum circa Albi ostium, et alvei indolem una cum novissimis ipsius mutationibus exploratam habere, seque, ut peritiam hanc probent, antea, quam adsumuntur, examini sistere debent. Subsunt tribus viris, quorum unum vocant *Lootsinspector*, reliquos *Lootschiffer*. Omnes naves per flumen usque ad amphoram rubram (*die rothe Tonne*), in alto positam, conducunt ultro citroque. Diu iam viguit hoc institutum. Anno 1607 gubernatores navium, sumptibus publicis conductos, invenimus. In mandatis senatus primum occurrunt

a. 1639.

a. 1639 b). Per ordinationes vero annorum 1668, 1719 et 1750 res emendata, amplificata est, et, ni fallor, prorsus perfecta c).

Praeterea admiralitas eodem consilio curam signorum, navigantibus dandorum, suscepit. Tria inprimis eo referri solent. Primum pharus, in insula, dicta *das neue Werk*, exstructa. Deinde ignis, qui in insula Slesvicensi *Helgeland* ex anno 1761 lithanthracibus alitur. Quibus signis navigantes monentur, se circa ostium fluminis versari, ideoque sibi paulo anxius cavendum esse a scamnis arenaceis, quibus ista regio abundat. Denique etiam insula novi operis, tam altis suis turribus, quam quatuor rusticis tuguriis in litore positis, quia ad utrumque signum ex alto prospectus datur, navigantibus ad cursum bene dirigendum multum prodest; nec ideo istae quatuor aedes, quas usus semel publice utiles fecit, mutare, minuere, in alium locum transferre, vel earum numerum augere permissum est. In recenti memoria est, cum una ex aedibus ante aliquot annos flammis consumebatur, nec ob facultatum angustias a domino statim restitui poterat, quanta celeritate, ne quis defectu deciperetur, auctoritate admiralitatis ipsa ex ruinis novum aedificium exsurrexerit.

Egregia sunt haec ad mala avertenda praesidia! Nec tamen cura politicae nostrae in iis adquievit; sed alia adhuc, ab admiralitate separata, in subsidium vocavit.

§. 30.

2. De iis, quae a deputatione Albis aliisque collegiis quoad politiam geruntur.

Institutum enim est, ut securitati Albis superioris, nec non portuum et sinuum commoditati invigilaret; peculiare collegium sub

b) Mandatenammlung. Th. I. p. 42.

c) KLEFFER P. I. p. 113.

pellatione deputationis Albis, constans syndico uno, quatuor senatoribus, duobus quindecimviris (*Oberalten*), tribus camerariis, tribus deputatis commercii et uno seniore nautarum. Curam habet, ut Albis superioris conditio in alto examinetur, moles in transversum flumen, vel muniendae vel amplificandae ripae causa, ab accolis iactae, si navium fluviive liberum cursum impediunt, tollantur, aliae vero ad coerendam aquarum vim, ubi opus, immittantur, ut scamna arenosa removeantur, denique ut canales in urbe ipsa satis mundi ac profundi sint.

Accedunt aliae inferioris Albis curae, partim collegio *der Kämmererey*, partim *der Stackdeputation* demandatae; quod posterius institutum a. 1738 proprie ad ripam, vi fluminis recenter adhuc laceratam, tuendam et reficiendam fundatum constat uno syndico, tribus senatoribus, tribus camerariis, tribus membris admiralitatis, et uno nautarum seniore. Huc inprimis pertinet cura portus *Cuxhavensis*, paulo angustioris quidem, sed tamen commodissimi et tutissimi. Illuc profugium habent naves, impetu glaciei solutae lacescitae; nec raro vel ultra quinquaginta ibi una morantur. Porro memorandae sunt duae altissimae turres, vulgo *Baaken* dictae, in confinio portus ex trabibus roboreis ideo exstructae, ut navigantibus essent notae ac signa. Tres aliae eiusmodi, a pharis probe secernendae, sunt in insula *Neuwerk*, una lapidea, quadrata, centum pedes in porrectum et quadraginta quinque in latitudine patens, reliquae duae lignae. Hae turres, quantumvis utiles, tamen rem non conficiunt, partim quia tempestate nebulosa vel omnino latent, vel certe difficiliter patent, partim quia quoad locos maris periculosos et insidiosos nil fere praestant. Ne ergo quid desideraretur, alio invento succursum est. Scilicet inde ab extremo Albis ostio usque ad urbem magnus numerus cadorum ligneorum conicorum, orbibus ferre-

ferreis constrictorum, partim alborum, partim nigrorum, in aquae superficie disseminatus est. Lapide in flumine demisso per catenam ferream in sua statione detinentur. Numerus eorum accurata definiri nequit. Sumtus in hoc institutum, quod nescio utrum ingeniosus an utilius sit, ex aerario publico erogantur.

Hactenus de iis, quibus ius politiae de navigatione et commerciis meruit.

§. 31.

D. *Ius vectigalium.*

Dispiciamus iam de iure vectigalium, admodum cognato cum commerciorum fortuna vel prospera, vel adversa. Pluribus vectigalibus urbs dotata est. Primum pensitandum ab omnibus mercibus, quae, sive terra sive mari, ex urbe in imperium Romanum exportantur, vel ex hoc ad illam advehuntur. Nititur immemoriali observantia eique additis confirmationibus. Secundum nuncupari solet *der Werk- und Baakenzoll*. Solvitur in compensationem aliquam a navibus, quae insulam novi operis praetervehuntur, pro sumtuosissimis operibus et institutis, in communem utilitatem et commoditatem circa ostium Albis ab Hamburgensibus in se susceptis. Ex insula, loco receptionis veteri quidem, sed ob difficultatem adpellendi non satis opportuno, translatum est in ipsam urbem. Immemorialem huius iuris possessionem imperatores Germaniae confirmationibus pluribus corroborarunt. Tertium similem originem habuit. Itidem enim penditur in remunerationem impensarum gravissimarum, quas admiralitas, ad navigationem in Albi tutiorem et faciliorem reddendam, tulit et adhuc fert; unde etiam nomen fert *der Admiralitäts-Zolls*. Impositum est tantum illis mercibus, quae in Russiam, Francogalliam, Hispaniam, Lusita-

Lusitaniam, et in mare mediterraneum exportantur, vel inde per Al-
 bium in Germaniam reducuntur. Quartum vectigal est Schaumburgi-
 cum, de quo iam supra. Solvitur pro mercibus abeuntibus, non ad-
 venientibus, exclusis tamen quoad illas etiam civibus Hamburgensibus.

Agunt de his teloneis art. 59 recessus principalis a. 1603, item
 ordinatio vectigalis a. 1621, revisa a. 1736, et praeterea multa man-
 data tam huius, quam superioris saeculi.

Anno 1713 vi conclusi senatus et civium prima de mercium
 transitu ordinatio promulgata est, qua constituebatur, ut vectigal, mul-
 tum temperatum, a solis mercibus peregrinis transeuntibus exigeretur;
 quae benignitas postea, quia ipsis rebus Hamburgensibus consultum
 videbatur, a. 1727 in plenam abrogationem abiit, exceptis tamen vi-
 no, vino adusto, aceto, ligno et frugibus.

Praeterea nonnullae merces, etiamsi accedant vel abeant, ab omni
 teloneo exemptae sunt. Hoc factum est v. c. a. 1748 ad duos proximos
 annos, quoad frumenta, tam exportanda, quam advehenda, ut com-
 merciis huius generis prospiciatur, salvis tamen caeteroquin in poste-
 rum civitatis iuribus. Idem factum est a. 1764 quoad lintea, cuprum
 et laminas.

Hamburgum semper libertati commerciorum illimitatae favit,
 quippe quam sibi fructuosissimam, et naturae situique urbis conve-
 nientissimam experta est; in quo multum distulit ab aliarum civitatum
 ratione, quae nova semper et graviora vectigalia subditis imponunt,
 eoque uberimos fortunarum fontes, ex quibus civium facultates ali-
 menta capere possent, satis imprudenter praecidunt. Nec mirum
 ergo, quod vel hoc, quod agimus, saeculo Hamburgum nova com-
 mercio-

merciorum et quae inde redundarunt, opum divitiarumque incrementa cepit d).

§. 32.

E. De iure reformandi.

Nec etiam tacendum est, quam sapienter civitas nostra iure reformandi usa sit. Ex saeculorum praeteritorum memoria satis constat, quanta vulnera illud ius huic civitati, quanta commoda illi tulerit. Hic commercia prostravit, illic sustentavit; huc sedulitatem, illic inertiam vocavit; hic egestatem induxit, illic opes profudit.

Ex legibus fundamentalibus nostris quidem soli Lutherani ad senatum vel ad locum in civium collegiis et conventibus aspirare possunt. Nihilominus tamen Catholici, Reformati et Mennonitae a civitate nequaquam excluduntur. Porro societati mercatorum Anglicorum iam a 1611 liberum religionis exercitium in aedibus, in hunc finem permissis, donatum est. Aliis quidem occasionibus severiores et difficilius nostrates fuerunt. Nam Belgae, fidei reformatae addicti, uti et alii advenae catholici, nec non iudaei, recepti quidem sunt in urbis tutela, sed primum absque ullo religionis exercitii in urbe eiusve ditione solatio. Postea vero multum ex illo rigore remissum est. Incunte saeculo decimo octavo enim Reformatis et Catholicis incolis sacella legatorum caesareorum et Hollandicorum frequentare concessum est, omnibus tamen actibus parochialibus clericis legatorum severissime interdictis. Quoad iudaeos, a 1712 per commissionem caesaream, res, uti hodie adhuc iis utimur, compositae

d) Ordinationes vestigales separatim impressae sunt. Mandata reperiantur in der Mandatensammlung sub rubris: Zölle, Zollzettel, Atteste. Ordinatione de mercium transitu a. 1715 exstat apud KLEFFERER P. VI. p. 594.

sitae sunt. Anno 1785 denique cunctis in S. R. I. receptis religionibus privatum religionis exercitium a senatu et civibus datum, quo hodie adhuc gaudent.

§. 33.

F. De iure legationis et receptionis novorum civium.

Ex iure legationis haec fere commoda in commercia derivare solemus: Interdum membra senatus, legatorum dignitate insignita, negotiationis causa ad exteras aulas mittuntur. Praeterea respublica nostra tam ministris perpetuis, quam consulibus et agentibus utitur, qui praeter alia negotia commerciorum curam apud exteros habent. Hosce viros eligendi potestas est penes ipsum senatum.

Coronidis loco memoranda est deputatio perpetua senatus et civium, a. 1638 constituta, ad tractandum cum iis, qui ex aliis terris domicilium ad nos transferre cupiunt (*Deputation zur Annnehmung in fremden Contract*). Ex quo adparet, quam sedulo Hamburgenses ius recipiendi novos cives, ex cyclo regalium minime excludendum, in publicam utilitatem adhibere laboraverint. Nec desunt exempla, ex quibus patet, quam bene ista cura nostratibus cesserit. Ex multis unum petere sufficiat a familiis Belgicis, quae initio saeculi decimi septimi urbi nostrae advenerunt. Primus contractus, cum hisce advenis, qua stabili societate, quae tunc centum et triginta personas comprehendebat, a. 1605 ad decem annos initus est. Hic contractus, annis 1615 et 1658 renovatus, receptis Belgis in corpore consideratis, normam in mercatu exercendo scripsit, eis tributum, quovis anno die Luciae solvendum, (*Lucienchofs*) imposuit, atque omnia quoad reliquas contributiones et vectigalia adcuratius definivit. Postea vero non cum universa societate, sed cum singulis seorsim quoad ista capita tracta-

tractare placuit. Multas enim vicissitudines societas experta est, inter quas etiam haec, quod plurimi focii civibus Hamburgensibus adscripti, et omnium privilegiorum civilium et summorum in republica honorum participes facti sunt.

PARS SECUNDA.

De studiis Hamburgensium, promovendi commercia, in iure privato Hamburgensi conspicuis.

SECTIO PRIMA.

De legibus statutorum Hamburgensium corpore comprehensis.

§. 34.

I. *Generalia.*

Omnia ad mercaturam in civitate nostra tendunt. Flos commerciorum salus reipublicae est! Merito legislatores haec tueri, fervare, promovere, omni virium contentione studuerunt. Nec ius privatum ab hisce studiis excludendum putarunt: id potius egerunt, ut vel inde libertas et securitas commerciorum auferentur; tam per iurium inter privatos adcuratam definitionem eorumque ad negotiationis naturam adcommodationem, fidei publicae sustentationem, dominiorum sanctionem, et ambagium a iudiciis remotionem, quam per civium incitationem ad integritatis, probitatis, et sinceritatis studium et ad aequitatis et honestatis sensum. Testimonii loco provocare licet ad

historiam Hamburgensem, collectionem statutorum nostrorum et alias hoc nomine non comprehensas leges.

Ius nostrum Hamburgense maxima parte defutum est ex iure civili Romano, quod ob summam aequitatem, copiam et subtilitatem magnam laudem merito sibi paravit: sed sapientissimi maiores nostri in condendis sibi legibus, diversum regimen, mutata tempora, et praecipue commerciorum rationem reputantes, in multis locis a Romanorum placitis recesserunt. Qualem enunciationem exemplis, a commerciorum argumentis petitis, illustrare, huius instituti est. Et ut omnia rite disponantur, primo loco ad eas leges, quae in corpore statutorum nostrorum, altero vero de iis, quae separatim exstant, commentari liceat. Quoad illas, ipsorum statutorum ordinem sequar. Ne tamen, lector benevole, obliviscaris, me nil nisi sciagraphiam promississe!

§. 35.

II. *Speciatim agitur*

A. *De praescriptione.*

Quoad praescriptionem, ante omnia ad promovendam mercaturam necesse esse videtur, terminum arctiorem, quam quem ius Romanum, scribere. Germanis antiquis hic modus acquirendi omnino ignotus fuit, sicut iuri naturae non inest. Medio aevo vero ex usu iurium exoticorum invaluit in Germania usucapio *annalis*, ad securitatem dominii stabiliendam, fidem firmendam, lites dirimendas, et ita univérse ad commerciorum vigorem promovendum admodum apta. Quae praescriptio *annalis* in iure Saxonico et Lubecensi quoque locum habet. Mirum est, Hamburgenses hanc normam, rationi vitae nostrae insigniter convenientem, haud secutos esse. Parte I. titulo 21.

art. I.

art. I. sancitur, ne praescriptioni locus detur, nisi quoad mobilia trium annorum decursus, in possidente bona fides et iustus titulus, praeterea res ad praescribendum habilis adsit. Attamen excipitur parte II. tit. 21. art. 2 et 3. res furtiva, trans mare vecta, et per anni spatium quiete possessa, quam, si illa probentur duobus fide dignis testibus, haud vindicari posse a domino, quamvis praesente, statuitur. Constat, hanc legem ad impediendas lites introductam esse et ad utilitatem publicam. Altera exceptio a regula invenitur P. I. tit. 30. art. 2. et P. III. tit. 3. art. 18; sed de immobilibus loquitur, quare huc non quadrat.

§. 36.

B. De libris mercatorum.

Melius consuluerunt statuta nostra mercaturae per determinationes factas circa probationem per libros mercatorum. Hoc privilegium mercatorum, quod libri eorum rite instituti in proprium commodum et pro scribentibus semiplene probent, iuri communi prorsus contrarium est; sed in natura rei et favore commerciorum, tum etiam in diligentia et consilio, quo libri tales scribuntur, denique in necessitate reciprocae fidei nititur; nec usquam forte tam late patet, quam Hamburgi. Sine mutua fide commercia florere nequeunt. Venditor ergo sine chirographo verbis emtoris fidem habeat necesse est: quanto magis emtor vicissim venditoris scripturae eam habere debet? Hoc fundamentum privilegii, quod fuleri commercii instar est, plures Germaniae provinciae haud agnoverunt, et multis modis istam normam circumscripserunt. Sic in Saxonia electorali tunc demum libri mercatorum semiplene probant, si actor aequae ac reus negotiatores sunt, nec iuramentum suppletorium permittitur, sed desertur purgatorium e).

G 3

In

e) *Sächsische Proceßordnung. Tit. 30. par. 4.*

In terris Brunsvico-Luneburgicis idem constitutum est, causa insuper ordinationi addita: "*es soll den Handelsbüchern — — kein halber Beweis beygelegt werden, zumal solches in den gemeinen Rechten keinen Grund hat*" f). Edictum electoris Brandenburgici a. 1639 libros mercatorum et alias adnotationes privatas post sex menses probare negat g). Quod tamen vigore edicti a. 1704 et declarationis a. 1726 subditos solos inter se, non autem externos negotiatores obligat. Codex Fridericianus ita disponit: libri mercatorum, qui bonae famae sunt, semiplene probant, si agitur circa trimestre post contractum debitum; postea, si reus debitum negat, actor per rationes subscriptas, per chirographa, seu alias probationes iuridicas, excepto iuramento, quod nunquam admittitur, ius suum probare debet h). Novo corpore iuris Borussiae statuitur, probationem horum librorum restringendam esse ad lites inter mercatores, sed tunc plenam esse: libros contra alios non quidem causam debendi ipsam, hac tamen aliunde patente, probare tempus initi negotii, quantitatem et qualitatem mercium, pretium, tempus promissae solutionis, circumstantias rei, sed tantum semiplene, et tunc iuramentum suppletorium admittendum: Iudaeorum libros mercatorios, propria eorum lingua scriptos non probare, nec libros braxatorum, pistorum et tabernariorum in pagis vicisque, licet in forma mercatoria sint scripti: contra heredes negotiatoris vim probandi libris per quinquennium, contra heredes alius semiplenam probationem per spatium unius anni manere i).

privi-

- f) Verordnung vom 21. Mart. 1720. Corp. Const. P. II. c. 2. p. 639.
 g) Corp. Constitut. March. P. II. S. I. p. 201.
 h) Cod. Frid. P. III. tit. 23. par. 13 et 16.
 i) Allgemeines Gesetzbuch für die Preussischen Staaten. P. II. tit. 8. par. 562. 613.

privilegii quoad personas, quoad tempus, quoad locum, plura statuta adhuc summam definiunt, ultra quam probationi per hos libros minime locus est. Sic iure Lubecensi tantum obtinet in quibusdam speciebus librorum quoad triginta marcas, non ultra, secundum art. 4. tit. 6. libr. 5. „Gewandschneider- und Kramerbücher seyn zur Schuld zu beweisen genugsam, bis auf dreissig Mark“. — Nostrates vero intellexerunt, summam dilatationem huius praerogativae fidei publicae et flori merciorum utilem esse. Statuitur nimirum parte I. titulo 30. art. 6. et 7. libros mercatorios negotiatorum bonae famae et existimationis, recte et adcurate scriptos, quibus debitum et creditum, annus, mensis et dies, una cum causa debendi notantur, ita probare, ut producenti iuramentum suppletorium deferri debeat. Quae ordinatio ad nullam diem, ad nullam summam, et ad nullum locum restricta est: nec inter certas tantum personas valet. Post mortem mercatoris libri ita comparati plene probant.

§. 37.

C. De deposito.

Fides porro et securitas, sine quibus commercia frigent, sese prodidere in legibus a nostraribus de depositis latis. Ius Hamburgense quidem in plerisque convenit cum iure communi, quod in hoc capite praecipua aequitate excellit. Sed in nonnullis statuta nostra ab illo recedunt, eo quod propius adhuc ad aequitatem accedere studuerunt. Iure civili depositarius non tenetur, si probaverit, rem depositam casu periisse, nisi deponens, culpam causam dedisse, evincat: nec obligatur in thesi ad praestandum iuramentum purgatorium, quia culpa lata, qua depositarius tenetur, non praesumitur. Secus ius nostrum. In civitate, cuius salus publica pendet ex fiducia mutua et integritate,

suspi-

suspicio quoque removenda est. Merito igitur art. 2. tit. 3. P. II sancit, depositarium hoc casu iuramento firmare debere; rem depositam sine culpa sua periisse. Ita etiam his eo citius finitur. Ex altera parte quoque conditio depositarii nostris legibus melior reddita est. Non solum necessarias impensas, in rem depositam factas, contraria actione repetere potest, sed quoque secundum art. 10. tit. 3. P. II. in concursu omnibus creditoribus praefertur. Egregie leges ita sanciunt! Plurimum enim interest, ut depositarii prompti sint ad tales expensas faciendas, quibus res depositae haud raro conservari solent, quae alias in summum detrimentum deponentis vel creditorum periturae fuissent.

§. 38.

D. De rei vindicatione.

Devenio ad rei vindicationem, doctrinam iure Romano introductam, et omni iuris analogiae egregie convenientem, sed genio civitatis nostrae omnino adversam. Quare statutis nostris P. II. tit. 2. art. 7. ille perantiquus canon: "*manus tueatur manum (Hand muss „Hand wahren“)*", introductus est, ex quo dominus rei non adversus possessorem, sed contra eum tantum agere potest, cui rem suam traderat. Quem articulum ad vetustiora iura nostratum pertinere, docet statutum a. 1291, ex quo verbotenus in recentissima statuta translatus est ^{b)}. Aequissima haec norma praevaluit per totam fere Germaniam; nec immerito sane! Promovit enim in iudiciis simplicitatem, facilitatem, integritatem; subtilitates iuridicas et difficultates probationum excludit; possessionem bonae fidei defendit; dominium securum reddit, et omnino priscae isti merito laudatae Germanorum fidei optime convenit. Ita docet Speculum Saxonicum libro II. art. 36. et

^{b)} Thesaurus iuris prov. et statut. Germaniae, T. I. p. 691.

60. Ista maiorum fides, qua ad rei restitutionem agere maluerant contra decipientem, quam adversus bona fide possidentem, item studium, hisce iustis et sapientibus principiis, florem commerciorum augendi, certissime verum fundamentum est receptionis istius canonis apud Hamburgenses. Easdem rationes habet quoque statutum, P. II. tit. 4. art. 2. in verbis: *zu Beförderung gemeiner Handthierung und Vermeidung beschwerlicher Disputation, et statutum Lubecense, quod eundem canonem agnoscit L. III. tit. 2. art. 2. atque rationem legis declarat: Ein ieglicher sehe wohl zu, wem er das Seine ausleihe und vertraue: denn da iemand seineu Glauben gelassen, da muss er ihn wieder suchen.* Quibuscum congruunt quoque Bremensium statuta ¹⁾, aliaque Germaniae iura provincialia et statutaria.

Verba ipsa, quae huc attinent, ex vetustissimis legum nostrarum codicibus in novissima statuta translato, art. supra laudato ita se habent: *Welcher Mann dem andren leihet sein Pferd, Kleid, oder was es für Gut sey, und auf wasserley Weise er das aus seinen Wehren leset, mit seinem Willen, und verkauft es derienige, der es in seinen Wehren hat, oder er versetzt dasselbige, oder wird es ihm abgeraubt oder abgestohlen; so mag derienige, der es erstlich versetzt oder verliehen hat, darauf wider den Einhaber desselben, wosern derienige solches mit gutem Willen an sich gebracht, keine Förderung haben, sondern muss sich deswegen an denselben, welchem er es geliehen oder versetzt hat, oder an dessen Erben halten.* Generaliter tantum et brevi exponam huius loci vim et sensum. Negat lex, dominum rem suam, quam volens ex possessione sua dimisit, a tertio iusti tituli possessore vindicare posse. De
foliis

¹⁾ Cf. Casp. A RHEDEN de statutis Bremensibus ad mercaturam compositis.

solis rebus mobilibus loquitur, quod ex exemplis enumeratis et ex eo patet, quod immobilium rerum omnino praestanda est evictio *m*): cessat etiam legis ratio in immobilibus. Loquitur autem de qualibuscunque negotiis, quibus aliquis rem e possessione dimittit; licet enim titulus sit tantum de rebus commodatis, verba ipsa tamen generalia sunt: *auf wasserley Weise er das Gut aus seinen Händen leffet mit seinem Willen.*

Iam paucis adhuc haec iuris patrii regula ad praecipua negotia iuridica applicare iuvat. De commodante verba legis ipsa differunt: illi omnis actio adversus tertium rei possessorem ad eam vindicandam denegatur, quocunque modo translata sit. Idem valet de pignore. Rem alteri pignori datam, et ab hoc in alterum translata vindicare eadem lex vetat, quia domini voluntas adfuit in prima translatione. Ex eadem norma deponenti contra tertium, in quem depositarius rem transulit, non realis actio datur, sed personalis tantum contra depositarium: quod admodum congruit cum alia dispositione statutorum P. II. tit. 5. a. 16. quae in casu concursus deponenti haud rei vindicationem, sed locum inter creditores hypothecarios non privilegiatos concedit. In deposito miserabili exceptio statuenda est, quod a quovis vindicari potest, quia hoc casu deponens minime volens rem dimisisse praesumitur. Ita etiam ex iure nostro huic depositi speciei favetur. Quoad mutuum, iam ex iure Romano patet, mutuum ab eo, qui mutuum dat, vindicari non posse; sed expresse quoque ita sancit ius nostrum P. II. tit. 1. art. 3. *„Was also ausgeliehen, — — deswegen mag dem Gläubiger gegen den dritten — — kein Anspruch gebühren“*. Item statuendum, si mandatarius leges praescriptas transgreditur,

m) Part. II. tit. 8. art. 15.

greditur, et per oppignorationem, venditionem, seu qualemcunque alienationem rerum mandantis violat. Hic duplex ratio intervenit, quare contra tertium bonae fidei possessorem ius domini haud exerceri nec res vindicari possit; partim voluntas, qua mandans res suas mandatario tradit, partim sollicitudo, qua talis eligi, debet soletque, cui mandatur negotia. Quare nova concursus ordinatio art. 26. alio modo mandantem adiuvat, ita fanciens: si quis vendiderit merces, quas ab altero sub obligatione mandati aliorum mittere suscepit, venditionis contractus a domino quidem rescindi non potest, nec locus est vindicationi, nihilo minus tamen mandatarius poena maligni decoctoris affligendus, mandans vero in classe secunda ante depositum ordinarium collocandus est. Undique applicanda est regula iuris nostri generalis: *„auf wasserley Weise er das Gut aus seinen Händen läffet „mit seinem Willen“*. Merito quoque applicatur ad locationem scilicet mobilium: (in locatione immobilium, quae frequentissima est, non valet).

Hactenus de denegatione vindicationis. Ex altera parte locum habet, si quis contra suam voluntatem detentione rei privatus est, si possessor iusto titulo caret vel bona fide destitutus est, in specie, si res furto vel vi ablata est, de quo casu ius nostrum expresse loquitur, P. II. tit. 8. art. 8. Quae tamen ad possessorem rei, ex peregrinis regionibus advectae, minus spectant. Hic enim tutus est, dummodo probaverit iustum titulum bonamque fidem »).

§. 39.

E. De communione bonorum.

Notatu dignissima et ad favorem commercii plurimum faciens est constitutio iuris nostri, quae ad communionem bonorum inter conius

H 2

ge-

*) Nil melius praestantiusque de hac materia legi potest, quam D. Vincentii RUMPF, de rei vindicatione e iure Romano atque Hamburgensi. Goett. 1764.

ges spectat. Ius Romanum eam et omnes eius effectus omnino ignoravit. Bona paraphernalia a bonis mariti separata erant, cui nec usus-fructus nec administratio in iis competebat, nisi expressa adesset coniugis voluntas. Uxor libera fuit ab omni obligatione ex debitis mariti, et cumulata optimis privilegiis ratione bonorum dotalium. In thesi talis legislatio aequissima mihi videtur. Certissime haud iniquum est, si leges feminis prae caeteris prospiciunt, propter imbecillitatem sexus et negotiorum iuridicorum ignorantiam. Feminae, istis privilegiis sublati semper fere perditae forent, et inopes, et praesidiis, vitam commodam et iucundam parandi, destitutae. Alii creditores ante contractam obligationem cavere sibi possunt, eo quod personas, quibus fidendum putant, eligendi arbitrium habent; sed uxor dotem inferre cogitur, et saepissime matrimonium ipsum invita init. Quod tamen summi ponderis est in salutem reipublicae: de matrimoniis enim facilitandis, rite restringendis, sancte servandis et ab omni parte benigne tuendis, multum in republica pendet. Nullus matrimonii favor nimius esse potest.

Sunt tamen casus, in quibus haec privilegia repugnant sanctionibus reipublicae normis: in emporiis praesertim iste favor concurrat cum favore commercii ^o), hic ergo summa cura adhibenda est, ut uterque sapientibus legibus coniungatur et concilietur. Quod in iuri-bus Hamburgensibus quam feliciter cesserit, res ipsa docet.

Communio bonorum — id est, condominium coniugum in facultatibus suis — vel particularis est, vel universalis. Altera quaedam tantum bona, praesertim acquestum conjugalem — (*die Errungenschaft*), altera omnia bona complectitur. Ex antiquissimis temporibus illa apud

^o) Necessitatem communionis bonorum in euporiis egregie probat Gürschow par. II in principis.

gentes Germaniae usitata erat. Cum vero medio aevo Maiores incipiebant, consuetudines, observantias et iura in scripta congerere, plura provinciarum et civitatum statuta universalem bonorum communionem inter coniuges introduxerunt, vi cuius omnia omnino bona, praesentia et futura, in matrimonium congesta et durante matrimonio acquisita, unum et indivisum coniugum patrimonium facerent. Ita iamian speculum iuris saxonici: l. 1. Art. 51. "*Mann und Weib haben nicht gezeuget Gut zu ihrem Leibe*" et speculum iuris suevici, cap. 46. "*Mann und Weib mögen nicht haben Gut gezeuget*": unde quoque ortae sunt istae iuris germanici Paroemiae: "*Hut bey Schleyer und Schleier bey Hut. — Leib an Leib und Gut an Gut. — Längst Leib, längst Gut. — Der letzte macht die Thür zu p.*"

Statutis Hamburgensibus non inest proprius titulus, de communione bonorum agens, sed in pluribus articulis res ipsa clarissime exstat. Huc referendum esse puto articulum 4. 6. 8. Secundum hos ista bonorum communio quoque post mortem alterius partis continuatur, nec superstes ad solvendam eam cogi potest. In separatione liberorum tempore secundarum nuptiarum traditio inventarii omnium bonorum, nec non satisfactio liberorum ex omnibus opibus flagitur. Matrimonio coniugum improlium dissoluto, et ita communione bonorum cessante determinatur; si forsan divisio bonorum cum liberis primarum nuptiarum seu cum cognatis coniugis mortuae locus habeat, tunc omnia debita a toto patrimonio detrahi et reliqua dividi debere. Uxor tenetur debitis mariti, in quo optimum condomini bonorum criterium. Ita enim sancit articulus 10. tituli 5. partis II. "*die Frauen sollen ihres eingebrachten Brautshatzes halber, in ihres Mannes Schulden, so in stehender Ehe gemacht, nicht allein keinen Vorzug haben, sondern derselbe, wie alle andre ihre in stehender Ehe angeerbte Güter sollen vor ihres Mannes Schulden hasten und gehalten seyn.*" Ratio legis ita explicata est: "*zu Handhabung gemeines Nutzens, Frauens und Glaubens; und zu Beförderung der Handthierung.*" Articulus 12 hanc aeris alieni communionem itidem constituit.

H 3

Acqui-

p) Conferatur, si lubet, *EISENHART* deutsches Recht in Sprichwörtern. *HERTIUS* in paroemiis. *MASCOV* in Opusculis, N. 4. *KNORRE* in libro: rechtliche Anmerkungen. Pag. 83.

Aequitas vero et sapientia legislatorum, favorem matrimonii haud negligentium, moderationem aliquam adhibuerunt, ita, ut uxor debitis mariti ante initum matrimonium contractis haud teneatur: unde discrimen exoritur matrimonialium et antematrimonialium creditorum *q*). Multa vero dissidia, summae discordiae, difficillimae disquisitiones, longae tristissimaeque lites ex varia interpretatione istius articuli *i i. tit. 5. P. II.* natae sunt. Multis casibus probatio aeris alieni ante matrimonium contracti, dolosae celationis vel gloriosae multarum divitiarum, quae tamen decerant, ostentationis, fere impossibilis fuit. Quibus omnibus nova concursus ordinatio occurrit, ut nunc de his rebus lex clara exstet, nec litibus amplius tanta occasio detur. Articulus *30* enim illud discrimen in totum tollit, et praecipit, ut uxori ius, quod debitis mariti ante matrimonium contractis, haud teneatur, per quinque modo priores coniugii annos maneat; quibus elapsis vero omnes suas opes massae tradat.

Nunc adhuc quaerendum est, num communio bonorum per pacta dotalia tolli queat? Quod ex natura rei haud facile probaveris. Obstant enim cum commodum reciprocum, coniugibus ex antiqua successione mutua, olim cum communione bonorum coniuncta, oriens, tum favor commercii, qui hanc legem introduxit. Sed haec dubia cessant, si cogitas, statuta communionem bonorum non praecipere, sed tantum permittere *r*). Ergo minime negari potest, ex re ipsa coniugibus licere, per pacta dotalia quoad hanc communionem vel agnoscendam vel repudiandam aliquid statuere. Plures quoque leges particulares expresse haec pacta admittunt, quales v. c. sunt Lubecenses *s*), Bremenenses *t*), Rostochiensis *u*), et in terris Borussiae *v*). Ius

Ham-

q) I. H. BOEHMER Dissertatio de communione aeris alieni inter coniuges hamburgenses. par. 127. in tomo quarto Exercitationum ad Pandectas.

r) Quam regulam posuit vir perillustis, praceptor ad cineres usque omni pietatis cultu venerandus, Georg. Ludov. BOEHMER, in diss. de Iuribus et Oblig. coniugum ex communione bonorum. par. 9. In Electis Iuris civilis. tom. 3.

s) GÜTSCHOW. par. II.

t) GILDEMEISTER D. de communione bonorum inter coniuges, maxime ex legibus Bremanis. (Goett. 1775.) par. 21.

u) SCHROEDER Repertorium der Rostockschen Rechts.

v) Allg. Gesetzb. der preuss. Staaten Th. 2. tit. I. par. 412.

Hamburgenſe de hac re nihil expreſſe ſancit: ſed doctores noſtri merito optimeque contendunt, pacta dotalia de excluſa aeris alieni communiſione fieri poſſe. Nec deſunt puto, exempla, licet rara ſint. Hoc caſu vero, quo ex communiſione bonorum, illata mariti, creditoribus haud obligantur, requiritur, ut pacta per proclamata et ephemerides publicentur.

Propter auguſtias temporis et fines huius ſpeciminis, alios locos ſtatutorum noſtrorum, qui ad mercaturae florem egregie faciunt, praeterire cogor. Reſtant enim adhuc leges de portione ſtatutaria, de muliere mercatrice, de emtione venditione, de pignore, de exceptione non numeratae pecuniae et aliae. Sed exempla, quae in medium tuli, ſufficiant.

SECTIO SECUNDA.

De legibus, hodiernam vim haud ex ſtatutis haurientibus.

§. 40.

I. De iure cambiali.

Ad ius cambiale, moribus primum et conſuetudine, uti vulgo, apud Hamburgenſes introductum, in commerciorum favorem melius formandum et excolendum legibus opus erat. Non ergo mirum, quod iam a. 1603 noſtrates, exemplum Batavorum ſecuti, ordinatiſſimam cambialem ediderunt. Reviſa poſtea a. 1711, et auſta et illuſtrata 1729 et 1732 noſtris diebus mutationem inſignem ſubire velle videtur. Hoc nimirum, quod currit, anno a viris ad commercii florem augendum deputatis nova iuris cambialis ordinatio delineata eſt, quam concepit huius deputationis praefes, vir civica corona digniſſimus, Georgius Henricus SIEVERING x). Cuilibet harum rerum gnato nunc via patet, per adnotationes et animadverſiones ad ſummam, quae tale opus aſſequi poteſt, perfectionem, aliquid conferendi.

x) Scripti titulus eſt: Materialien zu einem vollſtändigen und ſystematiſchen Wechselrecht mit beſonderer Rückſicht auf Hamburg, denkenden Rechtsgelehrten und Kaufleuten zur Prüfung vorgelegt. 1792.

di. Itaque optime fundata est spes, fore, ut peracto paucorum annorum spatio respublica nostra in hac iurisprudentiae parte talibus legibus gaudeat, quae omnes hactenus notas praestantia superent. Optime, precor, cedant haec studia, ut et aliae gentes in posterum habeant, quod imitentur.

§. 41.

II. De iure maritimo.

Navigatio sine legibus nauticis ne cogitari quidem potest. Et Hamburgum legibus eiusmodi abundat. Ut enim leges vetustiores antiquiorum gentium aptae essent, ut non abhorreant a tempore loquere, hominumque moribus, ut aequitati conformes sint, hoc est, in quo Hamburgenses etiam cum laude versati sunt. Argumentum ducere licet ex eo, quod, sicuti Romani aliique populi a Rhodiis, ita Lubecenses et Amstelodamenses ab Hamburgensibus leges suas nauticas adoptarunt. Alia testimonia in medium ferre haud vacat, Antiquiora nostra in hoc genere iura sunt a. 1276, postea a. 1479 revisa et statutis a. 1603 adiecta. Novissima, quibus hodie utimur, continentur in ordinatione asecurantiae a 1731 (y).

§. 42.

III. De legibus circa concursum.

Leges, quas de concursu nostrates tulerunt, quam aptae commercii sint, egregie docuit Dr. THEODORUS HASCHE, amicus longe suavissimus z), ideo de hac re omnino tacere liceat. Caeterum, quod nimia brevitatis posteriori huius libelli parti noceat, lector benevolus tribuat, precor, tam tempori, quam studio, molem coercendi, in quam commentationem hanc inter elaborandum, prelo iam urgente, excrescere videbam,

y) KLEBEKER P. I. pag. 28. MAGENS Versuch über Asecuranzen. p. 758. Separatim quoque impressa est.

z) In dissertatione de legibus in favorem commercii latis, praesertim in concursu creditorum. Goett. 1792.

T h e s e s.

I.

Iuramenta religionis exiguntur a clericis summa aequitate.

II.

Austria summo iure eximitur a Vicariatu Imperii.

III.

Principi evangelico competit Ius, verbi divini ministros iam vocatos per reversales obligandi, ne controversias theologicas in concionibus publice proponant.

IV.

Optanda est conservatio imperii aulici tempore Vicariatus.

V.

Privilegia in re aliena, per non usum triginta annorum amittuntur.

VI.

Exceptio partus incerti non liberat supratorem ab alimentorum praestatione.

VII.

Dominus territorii tunc quoque damna depraedatis resarcire tenetur, si tributum vel pedagium a peregrinantibus non accepit.

Thors

I
 II
 III
 IV
 V
 VI
 VII

Stelle der Libror legationales

ULB Halle

3

004 833 155

Sl

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE

1792,5
281

STVDIIS HAMBVRGENSIVM
PROMOVENDI COMMERCIA SVA,
TAM IN IVRE PVBLICO QVAM PRIVATO
CONSPICVIS.

5

QVAM
AVSPICIIS REGIIS
AVCTORITATE ILLVSTRIS IVRECONSVLTORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
PRO SVMMIS IN VTROQVE IVRE HONORIBVS

RITE OBTINENDIS.

PROPONIT

DIE XXII. SEPTEMBRIS MDCCLXXXII.

IOANNES LVDOVICVS GRIES
HAMBVRGENSIS.

GOTTINGAE,

LITERIS IOANNIS GEORGII ROSENBFVSCH, ACADEM. TYPOGRAPHI.